itiraf edilemeyen cemaat

Maurice Blanchot

Fransızcadan çeviren: Işık Ergüden

AYRINTI

Ayrıntı: 192
İnceleme dizisi: 103

İtiraf Edilemeyen Cemaat
Maurice Blanchot

Fransızcadan çeviren
Işık Ergüden

Yayına hazırlayan
Melih Başaran

Kitabın özgün adı
La Communauté Inavouable

Les Éditions de Minuit/1983
basımından çevrilmiştir.

© Les Éditions de Minuit

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak illüstrasyonu
Sevinç Altan

Kapak düzeni
Arslan Kahraman

Düzelti
Canan Dilâ

Cet ouvrage, publié dans le cadre du programme d'aide à la publication, bénéficie du soutien du Ministère des Affaires Etrangères, de l'Ambassade de France en Turquie et du Centre Culturel et de Coopération Linguistique d'Istanbul.

Çeviriye destek programı çerçevesinde yayımlanan bu yapıt, Fransa Dışişleri Bakanlığı'nın, Türkiye'deki Fransa Büyükelçiliği'nin ve İstanbul Fransız Kültür Merkezi'nin desteğiyle gerçekleştirilmiştir.

Basıma hazırlık
Renk Yapımevi Tel: (0 212) 516 94 15

Baskı ve cilt
Mart Matbaacılık Sanatları Ltd. Şti. Tel: (0 212) 212 03 39-40

Birinci basım
Eylül 1997

ISBN 975-539-132-0

AYRINTI YAYINLARI
Piyer Loti Cad. 17/2 34400 Çemberlitaş-İstanbul Tel: (0 212) 518 76 19 Fax: (0 212) 516 45 77

Maurice Blanchot

İTİRAF EDİLEMEYEN CEMAAT

AYRINTI

İ N C E L E M E D İ Z İ S İ

ŞENLİKLİ TOPLUM/*I. Illich* YEŞİL POLİTİKA/*J. Porritt* MARKS, FREUD VE GÜNLÜK HAYATIN ELEŞTİRİSİ/*B. Brown* KADINLIK ARZULARI/*R. Coward* FREUD'DAN LACAN'A PSİKANALİZ/*S. M. Tura* NASIL SOSYALİZM? HANGİ YEŞİL? NİÇİN TİNSELLİK?/*R. Bahro* ANTROPOLOJİK AÇIDAN ŞİDDET/*Der: D. Riches* ELEŞTİREL AİLE KURAMI/*M. Poster* İKİBİN'E DOĞRU/*R. Williams* DEMOKRASİ ARAYIŞINDA KENT/*K. Bumin* YARIN/*R. Havemann* DEVLETE KARŞI TOPLUM/*P. Clastres* RUSYA'DA SOVYETLER (1905-1921)/*O. Anweiler* BOLŞEVİKLER VE İŞÇİ DENETİMİ/*M. Brinton* EDEBİYAT KURAMI/*T. Eagleton* İKİ FARKLI SİYASET/*L. Köker* ÖZGÜR EĞİTİM/*J. Spring* EZİLENLERİN PEDAGOJİSİ/*P. Freire* SANAYİ SONRASI ÜTOPYALAR/*B. Frankel* İŞKENCEYİ DURDURUN/*T. Akçam* ZORUNLU EĞİTİME HAYIR/*C. Baker* SESSİZ YIĞINLARIN GÖLGESİNDE YA DA TOPLUMSALIN SONU/*J. Baudrillard* ÖZGÜR BİR TOPLUMDA BİLİM/*P. Feyerabend* VAHŞİ SAVAŞÇININ MUTSUZLUĞU/*P. Clastres* CEHENNEME ÖVGÜ/*G. Vassaf* GÖSTERİ TOPLUMU VE YORUMLAR/*G. Debord* AĞIR ÇEKİM/*L. Segal* CİNSEL ŞİDDET/*A. Godenzi* ALTERNATİF TEKNOLOJİ/*D. Dickson* ATEŞ VE GÜNEŞ/*I. Murdoch* OTORİTE/*R. Sennett* TOTALİTARİZM/*S. Tormey* İSLAM'IN BİLİNÇALTINDA KADIN/*F. Ayt Sabbah* MEDYA VE DEMOKRASİ/*J. Keane* ÇOCUK HAKLARI/*Der: B. Franklin* ÇÖKÜŞTEN SONRA/*Der: R. Blackburn* DÜNYANIN BATILILAŞMASI/*S. Latouche* TÜRKİYE'NİN BATILILAŞTIRILMASI/*C. Aktar* SINIRLARI YIKMAK/*M. Mellor* KAPİTALİZM, SOSYALİZM, EKOLOJİ/*A. Gorz* AVRUPAMERKEZCİLİK/*S. Amin* AHLÂK VE MODERNLİK/*R. Poole* GÜNDELİK HAYAT KILAVUZU/*S. Willis* SİVİL TOPLUM VE DEVLET/*Der: J. Keane* TELEVİZYON: ÖLDÜREN EĞLENCE/*N. Postman* MODERNLİĞİN SONUÇLARI/*A. Giddens* DAHA AZ DEVLET-DAHA ÇOK TOPLUM/*R. Cantzen* GELECEĞE BAKMAK/*M. Albert - R. Hahnel* MEDYA, DEVLET VE ULUS/*P. Schlesinger* MAHREMİYETİN DÖNÜŞÜMÜ/*A. Giddens* TARİH VE TİN/*J. Kovel* ÖZGÜRLÜĞÜN EKOLOJİSİ/*M. Bookchin* DEMOKRASİ VE SİVİL TOPLUM/*Jo. Keane* ŞU HAİN KALPLERİMİZ/*R. Coward* AKLA VEDA/*P. Feyerabend* BEYİN İĞFAL ŞEBEKESİ/*A. Mattelart* İKTİSADİ AKLIN ELEŞTİRİSİ/ *A. Gorz* MODERNLİĞİN SIKINTILARI/*C. Taylor* GÜÇLÜ DEMOKRASİ/*B. Barber* ÇEKİRGE/*B. Suits* KÖTÜLÜĞÜN ŞEFFAFLIĞI/*J. Baudrillard* ENTELEKTÜEL/*E. Said* TUHAF HAVA/*A.Ross* YENİ ZAMANLAR/*S. Hall-M. Jacques* TAHAKKÜM VE DİRENİŞ SANATLARI/*J.C. Scott* SAĞLIĞIN GASPI/*I. Illich* SEVGİNİN BİLGELİĞİ/*A. Finkielkraut* KİMLİK VE FARKLILIK/*W. Connolly* ANTİPOLİTİK ÇAĞDA POLİTİKA/*G. Mulgan* YENİ BİR SOL ÜZERİNE TARTIŞMALAR/*H. Wainwright* DEMOKRASİ VE KAPİTALİZM/*S. Bowles-H. Gintis* OLUMSALLIK, İRONİ VE DAYANIŞMA/*R. Rorty* OTOMOBİLİN EKOLOJİSİ/*P. Freund-G. Martin* ÖPÜŞME, GIDIKLANMA VE SIKILMA ÜZERİNE/*A. Phillips* İMKÂNSIZIN POLİTİKASI/*J.M. Besnier* GENÇLER İÇİN HAYAT BİLGİSİ EL KİTABI/*R. Vaneigem* CENNETİN DİBİ/*G. Vassaf* EKOLOJİK BİR TOPLUMA DOĞRU/*M. Bookchin* İDEOLOJİ/*T. Eagleton* DÜZEN VE KALKINMA KISKACINDA TÜRKİYE/*A. İnsel* AMERİKA/*J. Baudrillard* POSTMODERNİZM VE TÜKETİM KÜLTÜRÜ/*M. Featherstone* ERKEK AKIL/*G. Lloyd* BARBARLIK/*M. Henry* KAMUSAL İNSANIN ÇÖKÜŞÜ/*R. Sennett* POPÜLER KÜLTÜRLER/*D. Rowe* BELLEĞİNİ YİTİREN TOPLUM/*R.Jacoby* GÜLME/*H. Bergson* ÖLÜME KARŞI HAYAT/*N. O. Brown* SİVİL İTAATSİZLİK/*Der.: Y. Coşar* AHLÂK ÜZERİNE TARTIŞMALAR/*J. Nuttall* TÜKETİM TOPLUMU/*J. Baudrillard* EDEBİYAT VE KÖTÜLÜK/*G. Bataille* ÖLÜMCÜL HASTALIK UMUTSUZLUK/*S. Kierkegaard* ORTAK BİR ŞEYLERİ OLMAYANLARIN ORTAKLIĞI/*A. Lingis* VAKİT ÖLDÜRMEK/*P. Feyerabend* VATAN AŞKI/*M. Viroli* KİMLİK MEKÂNLARI/*D. Morley-K. Robins* DOSTLUK ÜZERİNE/*S. Lynch* KİŞİSEL İLİŞKİLER/*H. LaFollette* KADINLAR NEDEN YAZDIKLARI HER MEKTUBU GÖNDERMEZLER?/*D. Leader* DOKUNMA/*G. Josipovici* İTİRAF EDİLEMEYEN CEMAAT/*M. Blanchot* FLÖRT ÜZERİNE/*A. Phillips* FELSEFEYİ YAŞAMAK/*R. Billington* POLİTİK KAMERA/*D. Kellner-M. Ryan*

H A Z I R L A N A N K İ T A P L A R

POSTMODERN TEORİ/*S. Best-D. Kellner* POSTMODERN ETİK/*Z.Bauman* CUMHURİYETÇİLİK/*P. Pettit* RUH LEKESİ-20. Yüzyılın Gizli Tarihi/*G. Marcus* DÜNYA YI DEĞİŞTİRMEK ÜZERİNE/*M. Löwy* BENLİĞİ KONUMLAMAK/*S. Benhabib* GENEL ETİK/*A. Heller* ARZU ÇAĞI/*J. Kovel* CİNSİYET VE İKTİDAR/*R.W. Connell* YÖNTEME KARŞI/*P. Feyerabend* KENTLEŞMEDEN ŞEHİRLERE/*M. Bookchin*

İçindekiler

Birinci Bölüm
Negatif Cemaat

— Komünizm, cemaat 10
— Cemaat istemi: Georges Bataille 12
— Niçin "cemaat"? 14
— Eksiklik ilkesi 14
— Komünyon? 16
— Ötekinin ölümü 19
— Ölenin yakını 20
— Cemaat ve esersizlik 21
— Cemaat ve yazı 22
— Acéphale cemaati 24
— Kurban ve bırak(ıl)ma 26

— İçsel deneyim 28
— Sırrın paylaşılması 32
— Edebi cemaat 34
— Kalp ve yasa 38

İkinci Bölüm

Âşıklar Cemaati

— Mayıs '68 44
— Halkın mevcudiyeti 46
— Âşıklar dünyası 48
— Ölüm hastalığı 49
— Etik ve aşk 56
— Tristan ve Isolde 59
— Ölümcül salto 61
— Geleneksel cemaat, seçime bağlı cemaat 64
— Toplumun tahribi, duygusuzluk 66
— Mutlak olarak dişil 68
— İtiraf edilemeyen cemaat 73

Birinci Bölüm

Negatif cemaat

"Cemaati olmayanların cemaati."
G.B.

Asla kesintiye uğramasa da kendini sadece uzaktan uzağa ifade eden bir düşünceyi, komünizm istemi üzerine; cemaat anlayışının bile kaybolmuş göründüğü bir dönemde (ama cemaat anlaşma [anlama]* dışı değil midir?) bir cemaatin imkânı ya da imkânsızlığıyla bu istemin ilişkisi üzerine; ve nihayet *komünizm, cemaat* gibi kelimelerin, bir topluluğa, bir gruba, bir meclise, bir kolektifliğe dahil olduklarını ileri süren kişilerin, –ne şekilde olursa olsun, bunların bir parçası olduklarını reddetseler bile– aralarında *ortak* olabilecek şeyden çok farklı bir şeyi taşıdıklarını sezdiğimizde içerdikleri

* Metindeki köşeli parantezli açıklamalar, sözcüklerin olası yan anlamlarını koruyabilmek, kimi zaman da orijinallerini gösterebilmek için çeviren tarafından eklenmiştir. (ç.n.)

hissedilen dil kusurları üzerine bir düşünceyi, Jean-Luc Nancy'nin önemli bir metninden yola çıkarak yeniden ele almak istiyorum.[1]

KOMÜNİZM, CEMAAT

Komünizm, cemaat: Bu tür terimleri terim* yapan şey, tarih ve tarihin görkemli düş kırıklıklarının bu terimleri bize harabeyi çok gerilerde bırakan bir felaket zemininde tanıtmış olmasıdır. Şerefine gölge düşürülmüş veya ihanete uğramış kavram diye bir şey yoktur, ancak sahte-sahici *bırakımları* [*abandon*] olmaksızın "uygun" düşmeyen (bu, basit bir olumsuzlama değildir) kavramlar vardır; işte bunları kolay kolay reddetmemizi veya tanımazlıktan gelmemizi engelleyen şey budur. İstesek de istemesek de, bizi bu kavramlara bağlayan şey özellikle onların kusurlu olmalarıdır [*défection*: mevcudiyete gelmemeleridir]. Bunu yazarken, Edgar Morin'in çoğumuzun benimseyebileceği şu satırlarını okuyorum: "Komünizm hayatımın en önemli sorunu ve temel deneyimidir. Kendimi daima komünizmin ifade ettiği özlemlerde buldum, bir başka toplumun ve bir başka insanlığın olabilirliğine de hâlâ inanıyorum."[2]

1. Jean-Luc Nancy, "La communauté désœuvrée", *Aléa*, 4. [Ayrıntı Yayınları'nın yayın programına alınmıştır. (ç.n.)]

* Bu ikinci "terim" [*terme*] sözcüğünü, böyle bir cümlede yalnızca "deyim", "sözcük" olarak anlamamızı gerektirecek bir durum yoktur. *Terme* sözcüğünün çokanlamlılığı bizi bu sözcüğü, "harabeler" sözcüğünün de yardımıyla, "son", "vade bitimi", vb. olarak da okumaya itiyor. Bu "terimler", yalnızca "ulaşılması gereken 'hedefler', 'sonlar' değil, son'un sonları, 'harabelerin ötesinde' bitimsiz 'bırakımlar'dır" [*abandon*]. (ç.n.)

2. Bkz. *Le scarabée international* dergisi, 3.

Bu basit önerme safça gelebilir, ama dosdoğruluğuyla, bir türlü peşimizi bırakmayan şeyi söylemektedir bize: Kendi imkânsızlığına şu veya bu şekilde her zaman bağlanmış olan bu imkân nedir, niçin vardır?

Komünizm, eğer temelinin eşitlik olduğunu ve bütün insanların ihtiyaçları *eşit biçimde* tatmin edilmedikçe (kendinde, ufak bir istem) cemaatin olamayacağını söylüyorsa, mükemmel bir toplumu değil, sadece esas olarak "içkin" (Jean-Luc Nancy'nin deyişiyle) insanlık tarafından yaratılmış şeffaf bir insanlık ilkesini varsayar: İnsanın insana içkinliği; bu aynı zamanda insanı mutlak anlamda içkin varlık olarak belirler, çünkü insan tamamıyla eserdir, kendinin ve sonuçta *her şeyin* eseridir veya eseri olacak hale gelmelidir; onun tarafından biçim verilmemesi gerekecek hiçbir şey yoktur, der Herder, insanlıktan doğaya kadar (ve Tanrı'ya kadar). Sonuçta, geriye bir şey kalmaz. En sağlıksız totalitarizmin görünüşte sağlıklı kökenidir bu.

Oysa, bu mutlak içkinlik isteminin güvencesi, insanın kendisini, herkese açıklığı ölçüsünde kapalı olan, katıksız bir bireysel gerçeklik halinde ortaya koymasını engelleyecek (çünkü kişi kendinin eşitidir ve kendini belirler) her şeyin feshidir. Birey, elinden alınamaz haklarıyla, kendinden başka kökenleri reddetmesiyle, kendi gibi bir birey, yani geçmişte veya gelecekte sonsuzca tekrarlanan kendisi –yani, ölümlü ve ölümsüz: Kendine yabancılaşmadan sürüp gitmesi imkânsız olduğundan ölümlü; bireyselliği, sınırı kendinde olmayan içkin yaşam olduğundan ölümsüz– olmayan bir öteki karşısındaki her türlü teorik bağımlılığa karşı ilgisizliğiyle kendini gösterir. (İlkelerinden bazılarına indirgenmiş bir Stirner'in veya bir Sade'ın çürütülmezliği buradan kaynaklanır.)

Karşı-devrimci düşüncenin en çetin yandaşları (de Maistre, vs.) ve de Marx tarafından açıkça ifade edilen komünizm ile bireyciliğin bu karşılıklılığı bizi bizzat karşılıklılık kavramını tartışmaya yöneltir. Fakat, insanlar arasındaki ilişki Aynı'yla Aynı'nın ilişkisi olmaktan çıkıyor ve Öteki'yi indirgenemezliği ve eşitliği içinde, muhatabı karşısında her zaman asimetrik olarak ilişkiye dahil ediyorsa, bu, "cemaat" diye adlandırmaya kolay kolay cesaret edilemeyecek başka biçimdeki bir toplumu dayatan ve esinleyen çok başka tür bir ilişkidir. Ya da, bir cemaat düşüncesinde neyin söz konusu olduğunu ve cemaatin, var olsa da olmasa da, sonuçta her zaman cemaat *yokluğunu* ortaya çıkarıp çıkarmadığını kendine sorarak bu ilişkiyi cemaat diye adlandırmayı kabul edebilir insan. On yılı aşkın bir süre boyunca, düşüncede ve gerçeklikte, cemaat talebini gerçekleştirmeyi denedikten sonra kendini yeniden yalnız (her halükârda yalnız; ama paylaşılan bir yalnızlık içinde) değil, ama cemaat yokluğunda harekete geçmeye daima hazır bir yokluk cemaatiyle karşı karşıya bulan Georges Bataille'ın başına gelen şey tam da budur. "Kusursuz düzensizlik (sınırların yokluğuna kendini bırakma) bir cemaat *yokluğu*'nun kuralıdır." Veya, dahası: "Benim *cemaat yokluğu*'ma dahil olmamak kimsenin keyfiyetinde değildir." (*Contre toute attente* dergisinden alıntılar). "Benim" iyelik sıfatının buraya dahil ettiği paradoksu en azından akılda tutalım: Her zaman benim olan sahiplenme imkânıyla birlikte kime olursa olsun bütün aidiyeti de mahveden *benim* ölümümün "benim" olmada dayatması gibi, cemaat yokluğu –"benim" olmadığı halde– nasıl olur da bana ait kalabilir?

Bataille'ı, "cemaatin modern yazgısının temel deneyiminde hiç kuşkusuz en ötelere gitmiş olan kimse" diye tanıtan Jean-Luc Nancy'nin çalışmasını yeniden ele almayacağım: Her tekrar, bu çalışmadaki düşünce akışını metinden yapılan alıntılarla değiştirebilir, hatta tersine çevirebilir, basitleştirerek zayıflatır. Fakat, gerek tarihin değişimlerine, gerekse de kendini yinelemek istemeyen böylesi deneyimlerin tükenişine cevap vererek, birleşmekten tiksinen başka istemler geliştirmeye ve kendi kalarak öteki olmaya çabalanmazsa, kendi sadakatsizliğimizin, ya da bunu zorunlu kılmış olan gerekli bir değişimin sorumluluğu üstlenilmezse böyle bir düşünceye sadık kalınmış olunmayacağını yine de gözden kaçırmamak gerekir. *Lanetli Pay*'ın [*La part maudite*] ve daha sonra (belli bir iletişim biçimine ayrıcalık tanıyan) *Erotizm*'in [*L'érotisme*] yayımlanması daha önemsiz görülemeyecek olan neredeyse benzer temaları sürdürmüş olsa da (başka metinler de vardır: *Hâkimiyet* [*La souveraineté*] üzerine tamamlanmamış metin, *Din Teorisi* [*Théorie de la religion*] üzerine tamamlanmamış metin), 1930'dan 1940'a kadarki dönemde "cemaat" kelimesini araştırmanın, sonraki dönemlerden daha fazla kendini dayattığı (hemen hemen) kesindir. Bataille'ın düşüncesinde politik istemin asla eksik olmadığı, ama içsel veya dışsal aciliyete göre farklı biçimler aldığı söylenebilir. *Suçlu*'nun [*Coupable*] ilk satırları bunun açık ifadesidir. Savaşın baskısı altında yazmak savaş üzerine yazmak değildir; sanki savaş, insanın yatağını paylaştığı eşiymiş gibi (bu eşin size bir yer, bir özgürlük payı bıraktığını kabul ederek), savaşın ufkunda yazmaktır.

NİÇİN "CEMAAT"?

Bu "cemaat" çağrısı ya da "cemaat"e çağrı niçin? Tarihimizi oluşturmuş olan unsurları rasgele sıralıyorum. Gruplar (gerçeküstücü grup sevilen veya tiksinilen prototipidir); henüz var olmayan fikirler etrafındaki ve fazlasıyla var olan baskın kişiler etrafındaki sayısız bir araya geliş: Öncelikle, sovyetlerin anısı, çoktan faşizme dönüşmüş olan şeyin önsezisi; tıpkı oluşumu gibi anlamı da yürürlükteki kavramlarla açıklanamaz, düşünceyi, bu anlamı sahip olduğu aşağı ve sefil şeye indirgeme zorunluluğunda bırakır veya tersine, iyi düşünülmediği taktirde gerektiği gibi mücadele edilememe tehlikesi taşıyan önemli ve şaşırtıcı bir şeyin varlığını belirtir –nihayet (bu önce de gelebilirdi) Bataille'ı büyüleyen sosyoloji çalışmaları; bunlar, bizi cezbederlerken bile yeniden meydana gelmelerinin tamamen imkânsız olduğunu yadsıyamayacağımız cemaatçi varlık biçimlerinin bilgisini ve (hızla bastırılan) özlemini daha ilk anda Bataille'a sunarlar.

EKSİKLİK İLKESİ

Niçin "cemaat"? sorusunu Bataille için tekrarlıyorum: Cevap yeterince açık bir şekilde verilmiştir: "Her varlığın temelinde bir yetersizlik ilkesi vardır..." (eksiklik ilkesi). Bu bir *ilkedir*, buna iyi dikkat edelim, bir varlığın imkânına hükmeden ve bu imkânı düzenleyen ilke budur. Bundan çıkan sonuç, bu ilkesel kusurun tamamlanma gerekliliğiyle atbaşı gitmemesidir. Yetersiz varlık, bir bütünlük tözü oluşturmak için başka bir varlıkla birleşmeye çalışmaz. Yetersizlik bilinci, ger-

çekleşmek için ötekine veya bir ötekine ihtiyaç duyan bilincin kendini sorgulamasından kaynaklanır. Varlık, tek başına, kendine kapanır, uykuya dalar ve sakinleşir. Ya yalnızdır ya da ancak yalnız değilse kendini yalnız bilir. "Her varlığın tözü her bir öteki tarafından durmadan tartışma konusu edilir. Aşk ve hayranlık ifade eden bakış bile gerçekliğe ilişkin bir şüphe gibi üstüme yapışır." "Düşündüğüm şeyi tek başıma düşünmedim." Burada bir analize başvurmayı meşru kılacak, ama gücünü bir araya gelmiş farklılıkların karmakarışıklığından alan birbirine benzemez motifler iç içe girmiştir. Sanki ancak bir arada düşünülebilecek fikirler dar bir kapıya yığılıyormuş gibidir, oysa ki çoklukları geçişi engellemektedir. Varlık, kabul görmeye [/tanınmaya] değil, tartışma konusu olmaya çalışır: Kendi olmanın, *ipse* [kendi kendisi] olarak, veya ayrı birey olarak ayak diretmenin imkânsızlığının bilincinde olmasını sağlayan yoksunluk içinde (bilincinin kökeni budur) var olmaya başlasın diye kendini tartışma konusu eden ve kimi zaman da inkâr eden ötekine doğru giderek var olur: Kendini her zaman önce gelen dışsallık olarak, veya ancak aralıksız, şiddetle ve sessizce çözülür gibi birleşerek her yandan parçalanan varoluş olarak hissederek, belki böyle, [dışarda-]var-olacaktır [*ex-ister*].

Böylece, her varlığın varoluşu ötekine veya ötekilerin çokluğuna çağrıdır (çünkü varoluş, meydana gelmek için belli sayıda elemana ihtiyaç duyan, ama bu sayı belirli değilse, –tıpkı, kendisini ancak evrenlerin sonsuzluğunda sınırsızlandırarak oluşturan evren misali– sonsuzlukta kaybolma riski taşıyan zincirleme bir patlamaya benzer.) Böylelikle, bir cemaate çağrı yapar: Sonlu cemaat; çünkü cemaat de kendi ilkesini, kendisini meydana getiren varlıkların

*sonluluğ*unda bulur ve bu varlıklar onun (cemaatin), kendilerini oluşturan *sonluluğu* daha yüksek bir gerilim derecesine taşımayı unutmasına katlanamazlar.

Burada, hâkim olunması pek kolay olmayan güçlüklerle karşı karşıya bulunuyoruz. Cemaat, kalabalık olsa da olmasa da (ama teorik ve tarihsel olarak cemaatler ancak az sayıda kişiden oluşur –keşişler cemaati, hasidi cemaati (ve kibbutzlar), ulemalar cemaati, "cemaat" oluşturmaya yönelik cemaat, veya âşıklar cemaati), eğilim olarak bir *ortaklığa* [*communion*], hatta bir birleşmeye, yani kendi içkinliğine kapalı tek bir bireyin basit düşüncesiyle aynı itirazlara maruz kalan bir birliğe (bir üst-bireysellik) yer vermek amacıyla unsurları bir araya getiren bir kaynaşmaya yönelmiş gibidir.

KOMÜNYON?

Cemaatin, (elbette bütün Katolik ekmek-şarap ayini komünyonlarıyla simgelenen) kendi ortaklığına varabilmesi; birbiriyle ilgisiz örneklerin belirttikleri şey işte budur. Guyana'daki korkunç toplu intiharın tanıklık ettiği büyü etkisi altındaki grup; Sartre'ın kaynaşma halindeki grup diye adlandırdığı ve *Diyalektik Aklın Eleştirisi*'nde incelediği grup (iki tür *toplumsallık* biçiminin, dizi –sayı olarak birey– ve kaynaşmanın bu çok basit karşıtlığı üzerine söylenecek çok şey vardır: Hareket halindeki bir bütün içinde bilincin kendini kaybettiği veya kendinden geçtiği takdirde ortaya çıkan özgürlük bilinci); grubun her üyesinin özgürlüğünü veya hatta bilincini temsil edici olan ve tanım gereği her türlü erişilirliğin üstünde olduğundan kelle korkusu olmayan bir Baş'a teslim ettiği militer veya faşist grup.

Yakından tanımayan okurları için ismi, esrime mistiği veya esritici laik bir deneyim arayışı anlamına gelen Georges Bataille'ın, "bazı kolektif hipostazlarda kaynaşmanın gerçekleşmesi"ni (Jean-Luc Nancy) (anlamı bulanık bazı cümleler bir yana bırakılırsa[3]) *dışlaması* çarpıcıdır. Bu onu derinden tiksindirir. Bataille için önemli olan şeyin, her şeyin (ve kendinin) unutulduğu kendinden geçmeden çok, yetersiz varoluşun, bu yetersizliği inkâr edemeyerek tehlikeye atılmasıyla ve kendi dışına çıkarılmasıyla kendini olumlayan çetin ilerleme, yani hem içkinliğin hem de aşkınlığın alışılmış biçimlerini yıkan bir hareket olduğunu asla unutmamak gerekir. (Bu konuda *Sonsuz Söyleşi*'de [*L'entretien infini*] yayımlanan metinlere bakılabilir.)

O halde (bunun çok çabuk bir "o halde" olduğunu kabul ediyorum), cemaat, kendisini oluşturan unsurları, cemaat olarak yürürlükten kalkarken kendini de ortadan kaldıracak yüksek bir birliğin içinde vecde eriştirmek ya da eritmek zorunda değildir. Bununla birlikte cemaat, birden fazla olma istencini paylaşanların, cemaatin çizdiği sınırlar içerisinde, hiçbir şey yapmamak için bile olsa, yani özellikle bir paylaşımda pay olarak kabul edilme olasılığından daima kurtulmuş gibi görünen "bir şey"in, sözün, sessizliğin paylaşımını sürdürmekten başka bir şey yapmamak için bile olsa basitçe bir araya gelmeleri değildir.

3. "Kaynaşımsal [communielle] birlik" düşüncesi, *Cahiers d'art*'da (savaştan önce), muhtemelen Laure'un bazı ifadelerine eşlik edecek şekilde yayınlanan Kutsal üzerine metinlere yabancı değildir. Tıpkı, ikili bir yoruma neden olan, "kutsal, iletişimdir," cümlesi gibi. Veya dahası, "komünyon, kaynaşma ve vecd engellerin ortadan kalkmasını talep eder..." cümlesi gibi —bütün bunlar, yayınlanmak amacı taşımasa da, ifade edilen şeyin sakınımsız, can alıcı gerekliliği nedeniyle ihmal edilemeyecek olan Defterler'e aceleyle yazılmıştır.

Georges Bataille, yetersizlik ilkesini "her varlığın temeli" olarak andığında, söylediğini güçlük çekmeden anladığımızı sanıyoruz. Yine de bunun anlaşılması güçtür. Neye göre yetersiz? Varlığını sürdürmek için mi yetersiz? Söz konusu olan elbette bu değildir. Hayvan topluluklarında da gözlenen bencil veya cömert yardımlaşma, basit bir sürü halinde birlikte yaşama düşüncesini bile temellendirmeye *yetmez*. Sürü halindeki yaşam belki hiyerarşiktir, ama birinin diğerine bu itaatinde, asla ayrıksı olmayan aynılık varlığını korur. Bir yeterlilik modelinden yola çıkarak yetersizliğe varılamaz. Yetersizlik, yetersizliğe son verecek olan şeyi değil, daha ziyade, doldurdukça derinleşen eksikteki aşırılığı arar. Hiç kuşkusuz, yetersizlik, *konumuyla* beni tehlikeye atmaya muktedir tek şey olan bir başkasına (veya ötekine) daima maruz kalma demek olan anlaşmazlığa –bu anlaşmazlık benden kaynaklansa bile– çağrı yapar. İnsanın varoluşu kendini kökten ve sürekli biçimde sorun konusu eden bir varoluş ise, insan varoluşunu aşan bu imkânı sadece kendinden öğrenemez, yoksa sorulan soruda her zaman bir eksik olacaktır (hiç kuşku yok ki özeleştiri ötekinin eleştirisini reddetmekten başka bir şey değildir, yetersizlik hakkını kendine saklayarak kendine yetmenin bir biçimidir, kendi önünde eğilmeyle kendini aşırı derecede yükseltmektir.)[4]

4. Yetersizlik ilkesinin buyruğundaki kimse de ister istemez aşırılığa varır. İnsan: Varacağı yer aşırılık olan yetersiz varlık. Aşırılık çok doluluk, gereğinden fazlalık değildir. Eksikliğin eksiklik nedeniyle aşırılığı insani yetersizliğin asla tatmin olmayan talebidir.

O halde beni en köklü biçimde tartışma konusu eden kimdir? Sonlu olan benle veya ölümlü ya da ölüm için varlık olmanın bilincindeki benle ilişkim değil, ölerek uzaklaşan öteki önündeki mevcudiyetimdir. Ölerek kesin olarak uzaklaşan ötekinin yanında mevcut durmam, ötekinin ölümünü beni ilgilendiren tek ölümmüş gibi üstlenmem; işte beni kendi dışıma bırakan ve imkânsız olmasına rağmen beni bir cemaatin Açıklığına açabilecek tek ayrılık. Georges Bataille: "Bir canlı benzerinin öldüğünü görürse varlığını artık ancak *kendi dışında* sürdürebilir." "Ölen öteki"ne elini uzatan "ben"im onunla sürdürdüğüm sessiz söyleşiyi sadece ölmesine yardım etmek için sürdürmem, öleni kökten bir şekilde mülksüzleştirdiği oranda paylaşılmaz olan mülkü ve en kendine özgü imkânı gibi gözüken olayın yalnızlığını *paylaşmak* için sürdürürüm. "Evet, doğru (hangi hakikatin doğrusu?), ölüyorsun. Ne var ki, ölürken, uzaklaşmakla kalmıyorsun, hâlâ mevcutsun, çünkü bana bu ölmeyi her zahmeti aşan uzlaşma olarak sunuyorsun ve bu uzlaşmada ben, seninle birlikte sözü de kaybederek, sensiz seninle birlikte ölerek, beni senin yerine ölmeye bırakmanla, bu bağışı senin ve benim ötemde kabul ederek yürek parçalayan şeyin içinde yavaş yavaş titriyorum." Bunun cevabı şudur: "Ben ölürken seni yaşatan yanılsamada." Buna da şu cevap verilir: "Sen ölürken seni öldüren yanılsamada." (*Öteye Adım*) [*Le pas au-delà*]

İşte, cemaati kuran şey. Her ikisinde de ortaklık imkânının son bulduğu ilk ve son olay (doğum, ölüm) ortak olmasaydı cemaat olmazdı. Cemaat, "sende ve bende" senli benli konuşmayı askıya alan asimetrik ilişkileri korumakta inat ederek neyi ileri sürer? Cemaatle birlikte işin içine giren açıklık ilişkisi, kendi yöneticisiz bölgesi olan dışarının talebi ile otorite, birlik ve içselliği karşı karşıya getirerek niçin bunların yerini değiştirir? Cemaat, ölme üzerine söylemi tekrarlayıp, kendini kendi sınırlarından yola çıkarak konuşmaya bırakırsa ne söyler?: "Tek başına ölünmez, ve ölenin yakını olmak insani olarak bu kadar gerekli ise, bu, ölürken şimdiki zamanda ölmenin imkânsızlığına çarpan can çekişen kimseyi yokuş aşağı giderken, alaycı bir biçimde de olsa, yasakların en tatlısıyla tutmak ve rolleri paylaşmak içindir. *Şimdi* ölme!; ölmenin şimdi'si yoktur. "Yapma!", nihai söz, kendini şikâyet halinde sunan koruma, mırıldanan olumsuz: Yapma –öleceksin." (*Öteye Adım*)

Bu, cemaatin bir tür ölümsüzlük sağladığı anlamına gelmez. Nahif bir biçimde söylendiği gibi: Ben ölmüyorum, çünkü ait olduğum cemaat (veya vatan, veya evren, veya insanlık veya aile) sürüyor, demek değildir. Bu daha ziyade, neredeyse tamamen tersidir. Jean-Luc Nancy [şöyle der:]: "Cemaat özneler arasında yüksek, ölümsüz veya ölüm-ötesi bir yaşamın bağını örmez... Belki haksız yere üyeleri olarak adlandırılanların ölümüne uygun olarak... yapısal olarak düzenlenmiştir." Gerçekten de, "üye", bir sözleşmeye göre, veya ihtiyaçların zorunluluğuyla, veya dahası bir kan veya ırk, hatta etnik akrabalığın kabulüyle aralarında bir ortaklığa gidecek olan kendine yeterli bir birime (birey) gönderme yapar.

Ölüme göre düzenlenmiş cemaat, "bir esere göre düzenlenmiş değildir." Cemaat, "ölülerinin herhangi bir töz veya herhangi bir özne –vatan, anavatan, ulus... mutlak paylaşım topluluğu veya mistik lonca...– haline dönüşme *işlemini yerine getirmez*." Önemli olmalarına rağmen bazı cümleleri geçiyor ve bence en önemli olan şu önermeye geliyorum: "Cemaat ötekinin ölümüyle kendini gösteriyorsa, bunun nedeni ölümlü varlıkların hakiki cemaatinin bizzat ölüm olmasıdır: Onların imkânsız komünyonu... Demek ki cemaat şu eşsiz yeri işgal eder: Kendi içkinliğinin imkânsızlığını, cemaatçi bir varlığın özne olarak imkânsızlığını üstlenir. Cemaat, bir anlamda, cemaatin imkânsızlığını üstlenir ve işaretler... Bir cemaat, kendi 'üyelerine' onların ölümlü hakikatlerinin sunulmasıdır (bu, ölümsüz varlıkların cemaatinin olmadığı anlamına gelir...). Cemaat, sonlu-varlığı temellendiren sonluluğun ve geri dönüşü mümkün olmayan aşırılığın sunulmasıdır..."

Düşüncenin bu evresinde iki temel özellik vardır: 1) Cemaat toplumun daraltılmış bir biçimi değildir, dahası komünyon türü bir kaynaşmaya da yönelmez. 2) Toplumun herhangi bir hücresinden farklı olarak, bir eser yapmayı kendine men eder ve hiçbir üretici değeri amaç edinmez. Cemaat neye yarar? Öteki yalnız başına yok olmasın, kendini eksikliği giderilmiş hissetsin ve aynı zamanda kendisine sağlanan bu vekilliği bir başkasına taşısın diye, ölüme varıncaya kadar ötekine hizmete hazır olmak dışında, hiçbir şeye yaramaz. Ölümün ikâmesi, komünyonun yerini alan şeydir. Georges Bataille, "... Ortak yaşamın *ölüm yüksekliğinde* durması zorunludur. Çok sayıdaki özel yaşamın nasibi

küçüklüktür. Fakat bir cemaat ancak ölümün yoğunluk düzeyinde varlığını sürdürebilir, cemaat, tehlikenin o çok özel büyüklüğüne erişemediğinde çözülür," diye yazdığında, yananlamları içindeki bazı terimlerin (büyüklük, yükseklik) bir yana bırakılması istenebilir, çünkü cemaat tanrılar cemaati olmadığı gibi, kahramanların ya da hükümdarların cemaati de değildir (tıpkı Sade'da bazen aşırı zevk arayışının sınırının ölüm olmadığı görüldüğü gibi; çünkü karşılıklı maruz kalınan [verilen ve alınan] ölüm, zevki tamamlar, tıpkı burada egemen biçimde kendinden geçen Özne'yi kendi üzerine yeniden kapayan ölümün hükümranlığı gerçekleştirmesi gibi.)

CEMAAT VE YAZI

Cemaat, Hükümranlık yeri değildir. O, kendini tehlikeye atarak gözler önüne seren şeydir. Cemaat, cemaati dışlayan varlığın *dışsallığını* içerir. Düşüncenin, ölüm, ötekiyle ilişki veya hatta söz gibi çeşitli adlar verse bile hâkim olamadığı dışsallık; özellikle de konuşma şekline sokulmamış ve böylece kendisiyle hiçbir ilişkiye (ne özdeşlik ne başkalık) izin vermeyen haliyle söz. Cemaat, kaderi olan bir kendinin-dışındalığı (kendi yokluğunu) herkes için, benim için ve kendi için düzenleyen olarak, paylaşılamaz olmasına rağmen yine de zorunlu olarak çoğul bir söze yer verir, öyle ki cemaat sözlerde gelişebilir: Zaten çoktan kaybolmuş, kullanımsız ve esersiz ve bu kayboluşun içinde bile kendini yüceltmeyen cemaat. Demek ki bu bir söz bağışı, öteki tarafından kabul edilme kesinliğini asla sağlayamayan "katıksız" kayıp olarak bağıştır; oysa ki, sözü değilse de, en azından kendisiyle birlikte reddedilme, yolunu kaybetme veya kabul görmeme riskini ta-

şıyan konuşma yakarısını mümkün kılan sadece ötekidir.

Böylece, cemaatin, yenilgisinde bile, bir tür yazıyla, son sözleri arayan bir tür yazıyla ilişkili olduğu önceden sezilir: "Buyrukla, ricayla, beklentiyle ilişkisi olmayacak bir gel, gel, gelin, siz veya sen."[5]

Cemaatin ne olduğunu hatırlarken Georges Bataille'ın düşüncesinin adım adım gelişimini izlememiz mümkün olsaydı –bu mümkün değildir; demek istediğim, burada buna imkânım yoktur–, şu evrelerle yeniden karşılaşırdık: 1) Grup olarak var olsa da (bu durumda Bataille'ın kabulü aynı güçte bir reddedişe veya redde bağlıdır) bir cemaat arayışı: Hemen hemen bütün önemli şahsiyetlerini "sevimsiz bulduğu" gerçeküstücü grubun yetersizliğine rağmen kayda değer bir teşebbüs kalır geriye: Gruba dahil olmak, hemen hemen aynı anda bir karşı-grup oluşturarak gruptan şiddetle vazgeçmek. 2) "Contre-Attaque" bir diğer gruptur; hareketsiz varoluşundan ziyade, onu ancak mücadele içinde varlığını sürdürebilecek şekilde ivedi kılan şeyi titizlikle incelemek gerekir. O, bir anlamda, ancak sokaktadır ('68 Mayıs'ının önbelirtisi), yani dışardadır. Yok olup giden ve iz bırakmayan bildirilerle kendini gösterir. Siyasi "programlar"ın kendini göstermesine izin verir, oysa ki onu meydana getiren

5. "Gel" kelimesine ilişkin, Jacques Derrida'nın unutulmaz kitabı *D'un ton apocalyptique adopté naguère en philosophie* (Galilée), ve özellikle (*Öteye Adım*'dan alınma) yukarda okuduğumuz cümleyle eşsiz bir uyum içinde olan şu cümle kaçınılmaz olarak akla gelir: "Şu *olumlu* tondaki 'Gel,' özünde ne bir arzuyu, ne bir emri, ne bir ricayı, ne bir talebi belirtir." Burada en azından ortaya konulması gereken bir diğer düşünce de şudur: "Kapalılık [*apocaliptique*] her söylemin, hatta her deneyimin, her işaretin, her izin aşkın koşulu değil midir?" Bu durumda, kapalılığın sesi her anlaşmadan önce ve anlaşmanın koşulu olarak cemaatin içinde mi anlaşılacaktır? Belki.

şey daha ziyade bir düşünce isyanıdır, Heidegger'i Nasyonal -Sosyalizm'den (geçici olarak) kaçmamaya, Yunan'ın üstün felsefi yazgısını Almanya'nın üstleneceği umudunun Nasyonal-Sosyalizm'de doğrulandığını görmeye yönelten üstfelsefeye mündemiç ve zımni cevaptır. 3) "Acéphale". Bunun, Georges Bataille için önem taşımış tek grup olduğunu sanıyorum ve aşırı bir imkân olarak hatırasını yılların ötesinden saklamıştır. "Sosyoloji Koleji", ne kadar önemli olsa da, asla "Acéphale"in aleni tezahürü değildir: "Sosyoloji Koleji", kırılgan bir bilgiye çağrı yapıyordu, üyelerini de dinleyicileri gibi resmi kurumların kısmen ihmal ettikleri ama onlara da aykırı olmayan temalar üzerinde düşünme ve bilme çalışması için seferber ediyordu ancak. Bu kurumlardaki öğretmenler, çeşitli biçimlerde, kolejin kurucuları oldukları ölçüde bu aykırılık daha da azaldı.

ACÉPHALE CEMAATİ

"Acéphale" kendi gizemine bağlı kaldı. "Acéphale"e katılanlar bu cematte yer aldıklarından emin değildirler. Cemaat hakkında konuşmadılar, veya sözlerinin mirasçıları hâlâ sıkı sıkıya bağlı kalınan bir ihtiyatla davranırlar. Yazmış olanları çok uzun süre sonra bile hâlâ allak bullak eden birkaç cümle hariç, bu isim altında yayımlanan metinlerden cemaatin kapsamı ortaya çıkmaz. Cemaatin her bir üyesi sadece tüm cemaat olmakla kalmaz, aynı zamanda, bütünlüklü olarak var olma amacı gütmelerine rağmen zorunlu sonuçları zaten daha baştan içine düşmüş oldukları hiçlik olan varlıklar toplamının şiddetli, uyumsuz, parçalanmış, güçsüz cisimleşmesidir. Her üye, ilişki haline gelinceye kadar kopmak için

doğrulanmak ihtiyacı duyan ayrılığın mutlaklığı yoluyla grup oluşturur; bu ilişki, her türlü ilişkiyi dışlayan öteki mutlaklarla mutlak ilişki ise paradoksal, hatta çılgıncadır. Nihayet –bu ayrılığı anlamlandıran– "sırrı" ancak ölerek ölümü *verebilecek* olandan ölümü kabul etmeye hazır, rıza gösteren bir kurbanın kurban edilmesinin gerçekleşeceği ormanda doğrudan aramamak gerekir. Akla hemen *Ecinniler* ve dramatik olaylar örgüsü gelir, bu olaylar boyunca, fesat grubu, aralarındaki bağları güçlendirmek için, bir kişi tarafından işlenen cinayetin sorumluluğu herkes için ortak olan ve herkesin bir olarak kaynaşacağı devrimci bir amacın ardından koşarak egolarını koruyan herkesi birbirine bağlamaya yönelmişti. Herhangi bir baskıcı düzeni yıkmak için değil, yıkımı başka bir baskı düzenine yöneltmek için uygulanmış bir kurban etme parodisi.

Acéphale cemaati, her üyesi sadece grubun değil tüm insanlığın sorumluluğunu taşıdığı ölçüde, sadece iki üyesiyle tamamlanamıyordu, çünkü cemaatte herkesin eşit ve tam bir payı vardı ve herkes kendini, Massada'da olduğu gibi, cemaatin cisimleştirmekten geri kalmadığı hiçliğe yuvarlanmak zorunda hissediyordu. Saçma mıydı bu? Evet, ama sadece saçma olmakla kalmıyordu, çünkü bu grubun yasasını da kesintiye uğratmak demekti, grubu, kendini aşan şeye –bu aşkınlığın grubun aşkınlığından, yani grubun tekilliğinin mahremiyeti olan dışarıdan başka bir şey olmaması koşuluyla –maruz bırakarak kurmuş olan yasayı kesintiye uğratmak demekti. Başka deyişle, cemaat, kendini örgütleyerek ve kurban etmeye dayalı bir ölümü icra etme projesini benimseyerek, *eser* yaratmaktan –bu bir ölüm eseri, hatta ölüm

simülasyonu olsa da– vazgeçişinden vazgeçmiş oluyordu. Ölümün, en çıplak imkânı içindeki ("cellat" bıçakla kurbanın boğazını keserken, aynı anda, kurban da "cellat"ın kafasını uçurur) imkânsızlığı, en edilgen edilgenliğin yüceltilmesinin kendini göstereceği yasak eylemi mahşere kadar erteliyordu.

KURBAN VE BIRAK(IL)MA

Kurban etme: Georges Bataille'ın yakasını bırakmayan bir kavram; fakat anlamı tarihsel ve dinsel yorumundan, onu ötekilere açan ve kendinden şiddetle ayıran şeyde maruz kaldığı sonsuz isteme sürekli olarak kaymadığı takdirde aldatıcı olacaktır. Kurban etme Madam Edwarda'yı boydan boya kuşatır, ama ifade edilmez. *Din Teorisi*'nde şu öne sürülür: "Kurban etmek öldürmek değildir, kendini bırakmak ve vermektir." Acéphale'a bağlanmak, kendinden vazgeçmek ve kendini sunmaktır: *Kendini geri dönüşsüzce sınırsız bırakmaya vermek.*[6] İşte, cemaati çözerekten; ne kendilerini cemaate sunanlara, ne de herhangi bir mevcudiyet biçimine izin veren ve böylece onları korumadığı gibi kendilerini veya bütünü bulamadan dağıtan veya parçalayan, yalnızlığa gönderen çözücü zamana teslim ederekten cemaatin temellerini atan kurban etme! Bağış veya bırakma öyle bir şeydir ki sonuçta verecek veya bırakacak hiçbir şey kalmaz ve bizzat zaman, bu hiçbir şey vermemenin, bir tür yokluk olarak ken-

6. Bağışı kabul eden kimseyi, karşılığında, bağışta bulunana daha fazla bir güç veya prestij vermeye mecbur eden bir bağış vardır –böylece, asla bir şey verilmemiş olur. Terk ediş demek olan bağış, terk edilmiş varlığı geri dönüş fikri olmadan, hesapsız kitapsız, verici varlığına varıncaya kadar kaybetmek zorunda bırakır: Bırakışın sessizliğindeki sonsuzluk istemi buradan kaynaklanır.

dinden başkasına yer vererek kendi dışına çıkan mutlağın kaprisi gibi kendini sunduğu ve geri çektiği tarzlardan sadece biridir. Katı bir biçimde cemaate uygulanan ve onun tek sırrı olan bu tür yokluk elbette kavranılamazdır. Cemaat yokluğu cemaatin yenilgisi değildir: Yokluk, cemaatin aşırılık anı veya onu zorunlu kayboluşa maruz bırakan tecrübe olarak cemaate aittir. Acéphale ne ortaklaştırılabilecek, ne insanın kendine saklayabileceği, ne de sonraki bir bırakma için bir köşeye koyabileceği şeyin ortak deneyimiydi. Keşişler varlarını yoklarını ellerinden çıkarırlar ve cemaate dahil olmak için kendilerinden de vazgeçerler, ve bu cemaat aracılığıyla, Tanrı'nın güvencesi altında, yeniden her şeye sahip olurlar; kibboutz da böyledir; komünizmin gerçek veya ütopik biçimleri de. Acéphale cemaati bu şekilde değil, sadece eli kulağındalık [*imminence*] ve geri çekilme olarak var olabilirdi: Yakınlıkların en yakını olan bir ölümün eli kulağındalığı, çekip gitmeye izin vermeyen ölümün öngörülür geri çekilmesi. Baş'tan yoksun kalmak sadece başın simgelediği şeyi, şefi, akılcı aklı, hesabı, ölçüyü ve simgesel iktidar da dahil iktidarın üstünlüğünü dışlamakta kalmıyor, üstünlüğü gözden düşme biçiminde yeniden onarmış olan kasıtlı ve hükümran bir edim şeklinde anlaşılan dışlamanın kendisini de dışlıyordu. "Tutkuların sonsuz [kanunsuz] zincirinden boşanması"nı mümkün kılabilen kelle uçurma, ancak, cemaatin bizzat feshinin yürürlüğe soktuğu itiraf edilemeyen cemaatin içinde kendini gösteren, zaten zincirinden boşanmış tutkular tarafından gerçekleştirilebiliyordu.[7]

7. Dostoyevski'nin *Ecinniler* veya *Cinler* adlı romanı, bilindiği gibi sıradan ama son derece anlamlı siyasi bir olaydan kaynaklanır. Toplumun kökenini arayan Freud'un, sürü halinden kurallı ve düzenli bir cemaate geçişi *suç*'ta (hayali veya gerçekleştirilmiş suç; ama Freud'a

Böylece Acéphale, var olmadan önce ve asla var olamama ihtimali içinde, sadece kendini değil temsil ettiği kabul edilen evreni de aşan, ama bir aşkınlığın bütün adlandırmalarından da aşkın bir felakete aitti. Bu tutkular sanki zaten hazır bekliyorlarmış ve kendini tutkulara sunan kişiye (soyut olarak) verilmişler gibi Acéphale'i "zincirinden boşanmış tutkular"a havale etmek kuşkusuz çocuksu gelebilir. Paylaşımdan kaçarak paylaşılmaya muktedir tek "heyecan unsuru," ölümün yakınlığının, yani varoluşu parçalayan ve onu, içinde *kölece* kalan her şeyden vecd halinde kurtaran zamanın insana musallat olan değeri olarak kalır. Dolayısıyla Acéphale'in ya-

göre zorunlu olarak gerçek, gerçekleşmiş suç) gördüğü bilinmektedir. Sürü şefinin cinayeti, şefi baba haline getirir, sürüyü grup ve sürü üyelerini de oğul ve kardeşlere dönüştürür. "Grubun, tarihin ve dilin doğuşuna yön veren suçtur." (Eugène Enriquez, *De la horde à l'Etat,* Gallimard). Freud'un hayali ile Acéphale'in istemini birbirinden ayıran şey görülmezse tamamen yanılmış olunur (en azından, bence): 1) Kuşkusuz, Acéphale'de ölüm mevcuttur, ama kurban etme biçiminde bile olsa cinayete yer yoktur. Her şeyden önce kurban rıza gösterendir; rıza yeterli değildir, çünkü sadece öldürürken kendi de ölen, yani gönüllü kurbanın yerine geçebilen kimse öldürebilir. 2) Cemaat, sadece herkes için kefaret ödemeye çağrılmış (bir tür günah keçisi) iki üyesinin kanlar içinde kurban edilişi üzerine kurulamaz. Her bir kimse herkes için ölmelidir, ve [bu] herkesin ölümünde her bir kimse cemaatin kaderini belirler. 3) Fakat, kurban ederek öldürmeyi proje olarak seçmek, birinci talebi *eser* yapmaktan (ölüm eseri bile olsa) vazgeçmek olan ve temel projesi bütün projeleri dışlayan grubun yasasını bozmaktır. 4) Buradan tamamıyla başka tür bir kurban etmeye geçilir, ki bu ne tek bir kişinin ne de herkesin cinayetidir, bağış ve bırak(ıl)madır, bırak(ıl)manın sonsuzluğudur. Kelle uçurma, Baş'tan yoksun bırakma şefi veya babayı hedeflemez, ötekileri biraderler olarak kurgulamaz, sadece onları "tutkuların sınırsız boşanması"na teslim ederek tehlikeye atar. Acéphale'ı bütün aşkınlık biçimlerini aşkınlığa uğratacak bir felaket önsezisine bağlayan şey budur.

nılsaması ortak olarak yaşanan bir bırakmanın, vecde yol açan en uç durumdaki iç sıkıntısını terk etmenin ve kendini bu sıkıntıya bırakışın yanılsamasıdır.Tıpkı dostluk veya aşk gibi, ölüm, ötekinin ölümü de, (Georges Bataille'da) asla bir özneye ait olmayan, sınırların ötesine geçiş demek olan mahremiyet veya içsellik uzamını ortaya çıkarır. Böylece "içsel deneyim" söylediği sanılan şeyin tersini söyler: Özneden kaynaklanarak özneyi yıkıp geçen, ama en derin kökeninde bizzat cemaatin kendisi olan öteki ile ilişki yatan karşı çıkış hareketi; ve cemaat de, kendini ötekiliğin sonsuzluğuna maruz bırakan kimseye açmazsa ve aynı zamanda onun acımasız sonluluğunu belirlemezse bir hiç olur. Cemaat, eşitleri meçhul bir eşitsizliğin sınavına sokan eşitler cemaati, eşitleri birbirine tabi kılmaz, onları bu yeni sorumluluk (hükümranlık?) ilişkisi içinde erişilmez olan ne varsa ona erişebilir kılar. Cemaat, komünyondaki kendinden geçme içinde her bir kimsenin kayboluşunu olumlayacak dolayımsızlığı dışlasa bile, bilinemeyecek olan şeyin, yani eşsiz bir ilişki olmaya devam ederek dipsizlik ve vecd olan bu "kendi-dışı"nın (veya dışarısı) bilgisini (deneyim, *Erfahrung*) önerir veya dayatır.

Acéphale cemaatinde, teşebbüs düzeyinde bile olsa yer alamayacak olan şeyin yerinin *İçsel Deneyim*'de [*L'expérience intérieure*] doldurulduğunu veya sürdürüldüğünü sanmak elbette kolay ve aldatıcı olur. Ama Acéphale'de söz konusu edilmiş olan şeyi bir kitabın paradoksal biçimi altında yeniden ele almak gerekti. Bir anlamda, içedoğuşun istikrarsız yapısı, belli bir nesnel gerçekliğe ötekilerde erişmek için değil (böyle olsa doğası anında değişirdi), ötekilerle kendini paylaşarak ve tartışılmaya izin vererek (yani başka türlü

ifade edilerek, hatta kendi içinde taşıdığı reddetmeyle uyum içinde ifşa edilerek) ötekilerde düşünülmek için, aktarılmadan önce bile, ötekilere sunulmak ihtiyacındaydı. Böylece bir cemaat istemi sürüyordu. Tek başına vecd, iletilmezse ve kendini öncelikle iletişimin temelsiz temeli olarak sunmazsa bir hiçti. Georges Bataille, İçsel Deneyim'in, olayı, talihsizliği ve şerefi tek başına üstlenmiş olan tek bir kişiyle kendini sınırlarsa var olamayacağını her zaman savunmuştu: İçsel Deneyim, eksiklik içinde direterek kendini paylaştığında gerçekleşir ve bu paylaşımın içinde kendi sınırlarını sergiler; yasayı *tek başına* ihlal etmeyi kesin olarak isteyen kişiden kaçan bir yasanın mutlaklığının yanılsamasını veya doğrulanmasını, ihlal yoluyla ortaya çıkarmak için ihlal etmeye niyetlendiği sınırlar içerisinde kendini sergiler. Demek ki bu yasa bir cemaati (bir anlaşmayı veya ortak bir uyumu; bu, deneyimin biricik özelliğinde içerilmiş gibi gözüken –deneyimin içerdiği tek şey: Aktarılamazlık; şu şekilde tamamlanan şey: Zahmete değen tek şey aktarılamaz olanın aktarılmasıdır– Söyleme'nin imkânsızlığını çok az sözcükle bozan iki eşsiz varlığın anlık anlaşması veya uyumu bile olabilir) varsayar.

Başka deyişle, basit deneyim yoktur; yokluğunda deneyimin (kendi imkânsızlığında bile) mümkün olmadığı koşullara hâlâ sahip olmak gerekir ve cemaat burada gerekli olur (gerçekleşme yeteneğinden yoksun cemaatçi bir teşebbüsün son irkilişi olarak tasarlanmış olan ve başarısızlığa uğramaktan kaçamayan "Sokratçı Kolej" tasarısı). Veya dahası, bizzat "vecd" bir iletişimdir, tecrit edilmiş varlığın yadsınmasıdır; bu varlık bu şiddetli kopma içinde kaybolurken kendini sınırsızlığa açacak kadar tecridini kıran şeyle ken-

dinden geçtiğini veya "zenginleştiğini" ileri sürer –aslında bütün iddialar karşı çıkılması için ifade edilmiş gibidir: Tecrit edilmiş varlık bireydir, ve birey bir soyutlamadan, sıradan liberalizmin aciz kavramının kavradığı şekliyle varoluştan başka bir şey değildir. İnsanları, birbirlerinden ayırarak sakat bırakan bir pratikten ve bir teoriden çıkarmak için "vecd" kadar sınırlarının belirtilmesi güç bir fenomene başvurmak belki zorunlu değildir. Siyasal eylem vardır, felsefi denebilecek bir amaç vardır, etik bir arayış vardır (bir ahlâk talebi Georges Bataille'ı Sartre kadar meşgul etmiştir, şu farkla ki bu talep Bataille'da bir önceliğin talebiydi, oysa ki "Varlık ve Hiçlik"in yükünü taşıyan Sartre'da bu talep ancak arkadan gelebilir, hizmet edebilir ve dolayısıyla daha baştan tabi olabilirdi.)

Ne var ki, (Bataille'ın ölümünden sonra yayımlanan notlarda) "vecdin nesnesi tecrit olmuş varlığın yadsınmasıdır" diye okuduğumuzda, biliriz ki bu cevabın eksikliği bizzat bir dostun (Jean Bruno) ortaya attığı sorunun biçimine bağlıdır. Tersine, vecdin niçinsiz olması gibi, nesnesinin de olmadığı sarsıcı bir aşikârlıkla ortadadır. Aynı şekilde vecd her türlü kesinliği de reddeder. Bu kelime (vecd) ancak temkinli olarak tırnak içine alınarak yazılabilir, çünkü neyin söz konusu olduğunu ve öncelikle hiç gerçekleşip gerçekleşmediğini kimse bilemez: Bilmeyi aşıp bilmemeyi kapsayan vecd, kendini garanti edemeyen tesadüfi kelimelerden başka şekilde ortaya çıkmayı reddeder. Belirleyici özelliği, vecdi hisseden kişinin hissettiği anda orada olmamasıdır, dolayısıyla artık hissetmesi için olması gereken yerde değildir. Aynı kişi (ama artık aynı kişi değildir) bir hatıraya kavuşur gibi geçmişine yeniden kavuştuğunu sanabilir: Hatırlamanın bütün imkânını

aşan ve sarsan kendinden geçme içinde konuşuyor, yazıyor, hatırlıyor ve anıyorum. Kişisel kabul edilen hatıranın kesin olamayacağını ve hafızaya ait olduğundan, hafızadan kaçmak isteyen şeyler arasında yer aldığını bütün mistikler, en katıları, en kanaatkârları (başta Aziz Jean de la Croix) biliyorlardı: Şimdiki zamanda asla yaşanmamış olan (dolayısıyla her türlü *Erlebnis*'e [serüven] yabancı) bir geçmişin hafızası veya zamandışı hafıza.

SIRRIN PAYLAŞILMASI

En şahsi olan şeyin tek kişiye ait bir sır olarak saklanamaması da bu anlamdadır, çünkü kişinin sınırlarını aşıyor ve paylaşılmayı gerektiriyordu, dahası, paylaşımın kendisi olarak ortaya çıkıyordu. Bu paylaşım cemaate gönderme yapar, cemaat içinde ifade edilir, orada teorileşebilir, bu, elde tutulabilecek bir nesne veya bir hakikat haline gelen paylaşımın riskidir; oysa ki cemaat, Jean-Luc Nancy'nin dediği gibi, ele geçirilecek hiçbir şeyin olmadığı, hiçbir sırrı olmadığı için gizli, bizzat yazının içinden geçen, veya bütün kamusal ya da özel söz mübadelelerinde sonuçta her şeyin sona erdiğinden yine de asla emin olunamayan nihai sessizliği titreştiren esersizlikte eser veren yer –yer-olmayan– olarak varlığını sürdürebilir. Sonluluğun hüküm sürdüğü yerde son yoktur.

Cemaatin temelinde, varoluşun eksikliği veya tam olmama hali varsa, şimdi, cemaati "vecd" içinde yok olma tehlikesine kadar çıkaran şeyin işareti olarak; cemaatin, onu tam da sınırlandıran şey içinde gerçekleşmesiyle, onu namevcut ve hükümsüz kılan şey içindeki hükümranlığıyla, eserler eri-

şemese bile erişmek için çırpındıkları esersizlikte ortaya çıkmak için edebiyatın kendisini bu eserler olarak kaydetmesiyle edebi uygunsuzluktan geçen ve artık uygun düşen tek iletişim haline gelen uzantısıyla karşı karşıya kalırız. Cemaat yokluğu grupların beklentisine son verir; eser yokluğu, ki, tersine, eserlere ihtiyaç duyar ve eserlerin esersizliğin çekimi altında yazılabilmeleri için onları varsayar; işte savaşın yıkımına denk düşerek bir dönemi kapayacak olan dönemeç. Yine de Georges Bataille, kimi zaman, *Gözün Öyküsü*'nü [*L'histoire de l'œil*] ve *Harcama Üzerine Deneme*'yi [*L'Essai sur la dépense*] istisna tutarak, –kimilerini belki artık pek hatırlamadığı– önceden yazdığı her şeyin, yazma isteğinin düşük yapmış başlangıcı olduğunu söyleyecektir. Bu gündüz iletişimidir –bunu gece iletişimi (*Madam Edwarda, Küçük* [*Le petit*]...) tamamlar– veya (yayımlama niyetlerinin dışında yazılan) son derece karmaşık bir Günce'nin notlarıdır; yahut da, birbirleriyle zorunlu ilişki içinde olmayan, her biri kendine özgü az sayıdaki dost, karşı karşıya oldukları veya kendilerini adadıkları istisnai olayın bilincine vararak paylaştıkları sessiz okuma aracılığıyla cemaati gizlice oluşturduklarında, itiraf edilmeyen, eski bir tarih atılmış ve ancak var olmayan bir yazara izin veren gece iletişiminin başka biçimde bir cemaate yol açması söz konusudur. Bu cemaatin boyutlarına erişme iddiasında olacak söylenebilecek hiçbir söz yoktur. Ona eşlik edecek yorum da yoktur: Olsa olsa bir parola (Laure'un el altından yayımlanmış ve yayılmış Kutsallık üzerine metinleri gibi); bu, herkese sanki başka kimse yokmuş gibi iletilse de geçmişte hayal edilmiş "kutsal komplo"yu ["*conjuration sacrée*"] yeniden oluşturmaz, ama, tecridi kesintiye uğratmadan, (meçhul şahıs karşısında his-

sedilen) meçhul bir sorumluluğa göre düzenlenmiş ve ortak olarak yaşanan bir yalnızlıkla tecridi derinleştirir.

EDEBİ CEMAAT

Edebi iletişimin ideal cemaati. Bu cemaate koşullar yardım etmiştir (tesadüfün, şansın, gelip geçici tarihsel hevesin veya rastlantının önemi; gerçeküstücüler –hepsinden önce de André Breton– bunu önceden hissetmiş ve hatta erkenden kuramlaştırmışlardır.) Birkaç şahit-okuru bir masanın etrafında gerektiğinde bir araya getirebilmek mümkündü (bu, Yahudi paskalyasına erken gelenleri hatırlatır), bu insanların, hemen hemen hepsinin çeşitli sıfatlarla karışmış oldukları ve onları beklenmedik, kesin bir yokoluşa maruz bırakan savaşın olağanüstü boyutu göz önüne alındığında, bir araya gelmelerine neden olan hassas olayın öneminin bilincinde oldukları söylenemezdi. İşte: Zaten ölüm sonrasına ait olmasına rağmen baştan oluşturulmuş bir cemaat imkânını, tekil varoluşlara özgü yanlış anlamalar yoluyla bir an için kabul etmeyi sağlayan bir şey vuku bulmuştur: Bu cemaatten geriye bir şey kalmayacaktı, bu insana hüzün veriyordu, ama coşku da veriyordu; tıpkı yazının talep ettiği silinme tecrübesi gibi.

Georges Bataille içsel deneyime ilişkin olarak bir cemaat talebinin kendi gözünde veya ruhunda dayattığı iki anı yalın bir şekilde dile getirdi (belki de fazla yalın; ama bu durumu bilmez değildi). "Dostlarımla birlikteyken davranışımı güdüleyen bir şey var: Hiçbir varlığın, tek başına varlığın sonuna kadar gitmeye muktedir olduğunu sanmıyorum," diye yazdığında, bu önerme *deneyimin* tek bir kişi için gerçekleşemeyeceği anlamına gelir, çünkü deneyimin niteliği

özelin özelliğini bozmak ve onu ötekine maruz bırakmaktır, dolayısıyla esas olarak öteki için varolmasıdır; "yaşamımın benim için bir anlamı olmasını istiyorsam *öteki için* bir anlamı olması gerekir." Veya: "Kendimi aşırılığa kışkırtmadan duramam ve iletişim kurmayı arzuladığım başkaları ile kendi arama farklılık koyamam." Bu ifade zımni bir bulanıklık içerir: Kimi kez –ve aynı anda–, deneyim ancak iletebildiği sürece böyle olabilir ("aşırılığa gider"), ve deneyim, özünde dışarıya ve ötekine açılış olduğu için, ben ve başkası arasında şiddetli bir asimetri ilişkisine, yırtılma ve iletişime neden olan hareket olduğu için iletilebilirdir.

Demek ki, iki an, birbirlerini ortadan kaldırarak biri diğerini gerektirse de, birbirlerinden ayrı olarak analiz edilebilirler. Örneğin, Bataille şöyle der: "Sözünü ettiğim cemaat, Nietzsche'nin varoluşundan itibaren potansiyel olarak varlık bulan (bu varoluşu talep eden) ve her Nietzsche okurunun kaçarak –yani sorulan bilmeceyi çözmeyerek (hatta okumayarak)– bozduğu cemaattir." Ama Bataille ile Nietzsche arasında büyük fark vardır. Nietzsche'de şiddetli bir anlaşılma arzusu vardı, ama kabul edilemeyecek kadar tehlikeli ve yüksek bir hakikati kendinde taşıdığına dair kimi zaman gururlu bir kesinliğe de sahipti. Bataille'a göre dostluk "egemen işlem"in parçasıdır; *Suçlu*'nun önce *Dostluk* [*L'amitié*] alt başlığını taşıması tesadüfi değildir; dostluğun yanlış tanımlandığı doğrudur: Erimeye kadar varan, kendi için dostluk; zorunlu süreksizlikten yola çıkarak bir sürekliliğe geçiş ve bunun onaylanması olarak karşılıklı dostluk. Ama okuma –esersiz eser çalışması– kimi zaman sarhoşluğun baş dönmesine ait olmasına karşın, dostlukta eksik değildir. "... Daha şimdiden çok fazla şarap içmiştim. Ya-

nımdan ayırmadığım kitaptan bir bölüm okumasını X'ten istiyordum ve o da yüksek sesle okudu (tanıdığım hiç kimse ondan daha acımasız bir yalınlıkla, ondan daha tutkulu bir yücelikle okumaz). Çok sarhoştum, bölümü tam olarak hatırlamıyorum. O da benim kadar içmişti. İçki içmiş insanların yaptığı böyle bir okumanın kışkırtıcı bir paradoks olduğunu düşünmek hata olur... Bizi birleştiren şeyin, ikimizin de yıkıcı güçler karşısında açık, –cazibe nedeniyle– savunmasız, ama cüretkâr insanlar gibi değil, korkak bir saflığın asla terk etmediği çocuklar gibi savunmasız oluşumuz olduğunu sanıyorum." İşte muhtemelen Nietzsche'nin desteklemeyeceği bir şey: Nietzsche kendinden ancak delilik anında vazgeçer –çöküş– ve bu vazgeçiş telafi edici megalomanyak hareketlerle kendini göstererek devam eder. Bataille'ın bize betimlediği ve kimler arasında geçtiğini bildiğimiz (ama bunun önemi yoktur) ve yayımlanmak üzere yazılmamış sahne (yine de belli bir gizlilik kaydı düşülmüştür: Muhatap belirtilmemiştir, ama öyle anlatılmıştır ki dostlar onu adlandırmadan tanıyabilirler; dostluktur o, dosttan daha az bir şey değildir), başka bir günün tarihini taşıyan şu önermenin ardından gelir: "Bir Tanrı'yı meşgul edecek bir şey yoktur." Bu hareketsizlik esersizliğin özelliklerinden biridir, ve dostluk, sarhoşluk okumasıyla birlikte, Jean-Luc Nancy'nin bizi düşünmeye davet ettiği ama daha ileriye gitmemizi de istediği "esersiz cemaat"in özelliklerinden biridir.

Yine bu konuya (er veya geç) döneceğim. Ama önce okurun, okuduğu şey karşısında özgür, *basit bir okur olmadığını* belirtmek gerekir. Okur istenmiş, sevilmiştir ve belki de hoşgörülmeyendir. Neyi bildiğini bilemez ve bilmediğinden daha fazla bilir. Kendini bırakmaya bırakmış, kendini kay-

betmiş ve olup biteni ve böylelikle elinden kaçan şeyi daha iyi anlamak için aynı zamanda da yolun kıyısında duran arkadaş. Belki de şu coşkulu metinlerde bu söylenmektedir: "Hemcinslerim! Dostlarım! Camları tozlu havasız evler gibi: Gözler kapalı, göz kapakları açık!" Ve biraz daha ilerde: "Kendisi için yazdığım (sen diye hitap ettiğim) kişi, okumuş olduğu şey için ona acıyın, ağlaması gerekecektir, sonra gülecektir, çünkü o kendini tanıdı." Ama ardından şu gelir: "'Kendisi için yazdığım kişiyi' tanıyabilirsem –fark edebilir ve keşfedebilirsem– öleceğimi hayal ediyorum. O, beni, bana yaraşır şekilde küçümseyecektir. Ama ben, o beni küçümsediği için ölmem: Hayatta kalmanın yerçekimine ihtiyacı vardır."[8] Bu hareketler ancak görünüşte birbirleriyle çelişirler. "Kendisi için yazdığım kişi" tanınmayacak olandır, meçhul kimsedir ve meçhul olanla ilişki, yazı yoluyla bile olsa, beni ölüme veya sonluluğa maruz bırakır; ölümü yatıştıracak şey bu ölümde yoktur. Bu durumda dostluğa ne olur? *Dostluk: Dostu olmayan meçhul kişi için dostluk.* Veya dahası eğer dostluk yazı yoluyla cemaate çağırıyorsa, ancak kendi kendini dışlayabilir *(bütün dostlukları dışlayan yazma istemi için dostluk).* Peki o halde "küçümseme" neden? "Bana layık" –bunun canlı bir tekillik olduğunu varsayarak– en aşırı alçaklığa, yani küçümsemeyi bana layık kılacak tek yakışıksızlığın deneyimine kadar inmelidir: Bu bir anlamda kötülüğün hükümranlığıdır veya artık paylaşılamayan ve küçümsemeyle ifade edilerek yaşamaya veya sürünmeye izin veren değersizleşmeye varacak olan ayaklar altına alınmış hükümranlıktır. "İkiyüzlü! Yazmak, samimi ve çıplak olmaktır, kimse bunu yapamaz. Bunu yapmak istemiyorum."

8. *Œuvres complètes,* Gallimard, cilt V, s. 447.

(Suçlu) Ama aynı zamanda, aynı kitabın ilk sayfalarında şu vardır: "Bu notlar beni Ariane ipi gibi hemcinslerime bağlıyor ve gerisi bana boş geliyor. Yine de bu notları hiçbir dostuma okutamam." Çünkü, o dönemde, kişisel dostlar kişisel okuma yapardı. Hiç kimseye hitap etmeyen ve meçhul kişiyle ilişkileri dolayısıyla, Georges Bataille'ın (en azından bir defa) "olumsuz cemaat: Cemaati olmayanların cemaati" diye adlandıracağı şeyi inşa eden kitabın anonim olması buradan kaynaklanır.

KALP VEYA YASA

Egemen bir şekilde kendinden kopmak için "ben"e ihtiyaç duyan ve bizzat cemaatin ortadan kaldırılmasından geçmesi gerektiğinden paylaşılmayan bir iletişime açılmak için bu egemenliğin dışlanmasına ihtiyaç duyan sınırsız bir düşüncenin sınırının, görünüşte kime yöneldiği belli olmayan bu notlarda belirdiği, kendini ortaya koyduğu söylenebilir. Burada, (herkesi "kendinde cisimleştiren" tek bir kişinin söylediği ve yaşadıklarının tumturaklı niteliğinin her zaman lekelediği) egemenliği, egemen bir şekilde inkâr etmek için, ve imkânsız cemaatten (imkânsızla birlikte cemaat) yola çıkarak "iletişimin temeli olmaya devam eden şeyin askıya alınışına bağlı" olan kapsamlı bir iletişim ihtimaline erişmek için umutsuz bir hareket vardır. Oysa "iletişimin temeli"nin ne söz, hatta ne de sözün temeli ve noktalama işareti olan sessizlik olması gerekir, "iletişimin temeli" ölüme maruz kalmaktır; benim ölümüme değil, canlı ve en yakın mevcudiyeti bile zaten ezeli ve katlanılmaz yokluk olan, tutulan hiçbir yasın yokluğunu azaltmaya yetmediği ötekinin ölümüne

maruz kalmaktır. Ötekinin bu yokluğuna bizzat yaşamın içinde rastlanır; bu yoklukla –önsel bir kayboluşun sürekli tehdidi altındaki kırılgan mevcudiyetiyle– dostluk oynar ve her an kaybeder; ilişkisiz ilişki veya tek ilişkisi ölçüye gelmezlik [*incommensurable*] olan ilişki (bu ilişki için, *samimi*, doğru sözlü, sadık olmanın gerekip gerekmediğini kendine sormanın yeri yoktur, çünkü bağlantı yokluğunu veya bırakmanın [/bırakılmanın] sonsuzluğunu baştan gösterir.) Bizi biz yapan meçhul kişiyi keşfeden dostluk; ve özellikle bizden başkalarının da hissettiği kendi yalnızlığımızla buluşmak böyle bir şeydir ve böyle kalır ("aşırılığın sonuna kadar tek başıma gitmeye muktedir değilim.").

"Bırakmanın sonsuzluğu", "cemaati olmayanların cemaati". Belki burada cemaatçi deneyimin en uç biçimine ulaşmaktayız; bu deneyimden sonra söylenecek bir şey kalmayacaktır, çünkü cemaatin kendini, bilmemeye devam ettiği halde tanıması gerekir. Tanınmamaya ve sırra çekilmek değildir söz konusu olan. Georges Bataille'ın dostları tarafından terk edildiği duygusu içinde olduğu (özellikle savaştan önce) doğruysa, daha sonraki birkaç ay boyunca (*Küçük*) yalnızlığa katlanamayacak kadar güçsüzleştikçe daha fazla yalnız yaşadıysa, cemaatin onu iyileştirmeyi veya korumayı hedeflemediğini, cemaatin, onu yalnızlığa tesadüfen değil, kardeşliğin kalbi olarak, kalp veya yasa olarak maruz bırakış tarzı olduğunu çok iyi bildiğindendir.

İkinci Bölüm

Âşıklar cemaati

"Bırak(ıl)ışın tek yasası, aşkın yàsası gibi, geri dönüşsüz ve çaresiz olmasıdır."

J.-L. Nancy

Marguerite Duras'ın oldukça kısa bir süre önceki (ama tarih önemli değil) bir anlatısının[1] okunmasına eşlik etmekten başka düşünce taşımadan yazılmış sayfaları, burada, tesadüfi gelebilecek bir şekilde kitaba dahil ediyorum. Kendi içinde yeterli, yani mükemmel, yani çıkışsız bu anlatının dünyamızı –hiç kimsenin olmadığı için bizim olan dünyayı– bu dünyada varlıklarını sürdüren cemaatlerin değil (bunlar daha ziyade çoğalmaktadır), belki cemaatlere musallat olan ama buralarda kendini neredeyse kesin olarak reddeden "cemaat" is-

1. Marguerite Duras, *La maladie de la mort*, Éditions de Minuit, [*Ölüm Hastalığı*, çev: Nilüfer Güngörmüş-Haldun Bayrı, Metis yay. Kitaptan yapılan bütün alıntılar Türkçe çevirisindendir.]

teminin unutulmasından yola çıkarak sorgulayan ve başka yerlerde de izi sürülen fikre beni tekrar yönelteceğine dair berrak bir düşüncem her halükârda yoktur.

MAYIS '68

Önceden kabul edilmiş veya ümit edilmiş toplumsal biçimleri altüst eden bir şenlik gibi birdenbire ortaya çıkan mutlu bir karşılaşmada *patlayıcı iletişimin;* sınıf, yaş, cinsiyet veya kültür ayrımı olmaksızın herkesin önüne ilk gelenle, özellikle tanıdık-meçhul olduğu için zaten sevilen biriymiş gibi ilişki kurmasını sağlayan bu açıklığın, tasarı, and içme olmaksızın kendini gösterebileceğini (kendini göstermenin alışılmış biçimlerinin ötesinde kendini gösterebileceğini) Mayıs '68 kanıtlamıştır.

"Tasarı olmaksızın": Düzensiz bir düzeni, kesinlikten yoksun bir uzmanlaşmayı yansılayan çok sayıdaki "komiteler" aracılığıyla bile olsa varlığını sürdürmek, yerleşmek amacında olmayan, kavranmaya izin vermeyen, kıyaslanamaz bir toplum biçiminin hem kaygı verici hem de talihli özelliği buydu. "Geleneksel devrimler"in tersine, önemli olan ne bir iktidarı ele geçirmek, ne de önemsiz hedefler olan Bastille'i, Kışlık Saray'ı, Elysée'yi veya Ulusal Meclis'i almaktı sadece, hatta eski bir dünyayı devirmek bile önemli değildi; önemli olan şey, herkesi ayaklandıran *söz özgürlüğü* yoluyla kardeşlik içinde eşitlik hakkını herkese veren *birlikte-olma* imkânının, her türlü faydacı ilginin dışında ortaya çıkmasına imkân tanımaktı. Herkesin söyleyecek, kimi zaman (duvarlara) yazacak bir şeyi vardı; neydi peki? Bu pek önemli değildi. Söylemek, söylenen şeyden önemliydi, şiir gündelik

bir şeydi. Hesapçı zekânın kendini hemen hemen katıksız olan kaynaşmadan daha az (her halükârda küçümsemeden, büyüklük ya da küçüklük taslamadan) ifade ettiği mücadelelere, tartışmalara, ihtilaflara rağmen "kendiliğinden" iletişim –ki hiçbir şeyden çekinmiyor gibiydi– şeffaf, içkin, kendiyle iletişimden başka bir şey değildi; bu nedenle, devrilmiş veya daha ziyade ihmal edilmiş otoritenin kendini, hiçbir ideolojinin doğrudan doğruya kendine çekebilecek veya üstlenecek durumda olmadığı *komünizmin* henüz asla yaşanmamış bir tarzı olarak ilan edeceği önceden hissedilebiliyordu. Ciddi reform girişimleri yoktu, masum (bu nedenle son derece kırılgan) bir mevcudiyet vardı; durumu analiz edemeyen iktidardakilerin gözünde bu mevcudiyet, hiçbir şey emredemeyen, kendine bile emredemeyen, açıklanamayan yıkımını kör gibi seyreden bir komutanın şaşkınlığının, yani, iktidardakilerin kendi şaşkınlıklarının karnavalımsı ikizini ifade eden *düzensizlik* [*chienlit: maskaralık*] gibi sosyolojik açıdan tipik ifadelerle açıklanmaya çalışılıyordu.

Masum mevcudiyet, "ortak mevcudiyet" (René Char); sınırlarını bilmeyen, herhangi bir şeyi dışlamayı reddettiği için politik; ve tek meydan okuyuş imkânı olan imkânsızla evrensel-dolaysızlık olarak birlikte olmanın bilinci; ama belirli politik iradeleri olmadığından, tepki göstermeyi kendilerine men ettikleri resmi kurumların herhangi bir atağının insafına kalmış bir bilinç. Engellenebilmesi veya mücadele etmesi kolay olan rakip gösterinin gelişmesine imkân tanımış olan şey, bu tepki yokluğudur (Nietzsche bunun esin kaynağı olarak gösterilebilirdi). Her şey kabul edilmişti. Bir düşmanı tanımanın, özel bir hasımlık biçimini kaydetmenin imkân-

sızlığı canlılık veriyordu, ama bu, olayın meydana gelmesinden itibaren, hiçbir şeyi çözüme bağlama ihtiyacı olmayan bir çözülmeye doğru hızla sürükleyen bir şeydi. Olay mı? Peki bu olay meydana gelmiş miydi?

HALKIN MEVCUDİYETİ

Dolayımsızca gerçekleşmiş bir ütopya olarak anlaşılan, bundan dolayı geleceksiz, bundan dolayı şimdisiz olan, sanki zamanı alışılmış belirlenimlerinin ötesine açmak için askıya alınmış olan mevcudiyetin anlam belirsizliği buradaydı, hâlâ buradadır. *Halkın* mevcudiyeti mi? Bu gönül alıcı kelimeye başvurmakta zaten bir suiistimal vardı. Daha doğrusu bu kelimeyi özel siyasi kararlara hazır toplumsal güçler toplamı olarak değil, herhangi bir iktidarı üstlenmeyi içgüdüsel reddedişiyle, vekalet vereceği bir iktidarla karıştırılma karşısında duyduğu mutlak kuşkuyla, dolayısıyla kendi *iktidarsızlık ilanı* içersinde anlamak gerekiyordu. Örgütsüzlüğü, örgütsüzlüğe saygı duyarak örgütleme iddiasında olan ve "anonim ve sayısız kalabalıktan, kendiliğinden nümayiş halindeki halktan" (Georges Préli)[2] ayırt edilmemesi gereken (daha önce sözünü etmiş olduğum) çoğalan komitelerin ikircikliği buradan kaynaklanır. Kişi ya da özne olarak değil, kardeşçe anonim ve kişisellikten uzak hareketin nümayişçileri olarak orada olma gereğinin ilettiği *dostluğa* (öncesiz yoldaşlığa) çağırmak için önceki dostluklarını inkâr eden dost çevrelerinin veya eylemsiz eylem komitelerinin var olma güçlüğü.

2. Georges Préli, *La force du dehors*, Encres, Editions Recherches.

Kendisini sınırlandırmamak için *hiçbir şey yapmamayı* kabul eden, sınırsız gücü içindeki "halkın" mevcudiyeti: Ne bir şey eklemek ne de çıkarmak mümkün olduğundan, öneminin muhasebesini yapmaya gerek olmayan hareketsiz, sessiz kalabalık, Charonne ölülerinin cenaze töreninde bir araya geldiğinde hükümran bir yoğunluk içinde kendini olumlayan şeyden daha kesin bir başka örneğin yaşadığımız dönemde vuku bulduğunu sanmıyorum: Sessiz kalabalık tümüyle oradaydı; rakamla ifade edilebilir, sayıya dökülebilir olarak değil, hatta kapalı bütünlük olarak bile değil, kendini sükûnetle kendinin ötesinde benimseterek her bütünü aşan tümlük içindeydi. O, en üstün güçtü, çünkü kendi potansiyel ve mutlak iktidarsızlığını, kendini küçülmüş hissetmeden içeriyordu: Artık orada olamayacak olanların (Charonne'da öldürülenlerin) uzantısı gibi orada olması bunu çok iyi simgeliyordu: Sonluluğun çağrısına cevap veren ve sonluluğa karşı çıkarak devamını oluşturan sonsuz. Sanırım, o zaman niteliğini tanımladığımızı sandığımız cemaatten farklı bir cemaat biçimi ortaya çıktı; komünizm ile cemaatin birbirlerine kavuştukları ve anında kaybolarak gerçekleştiklerini bilmezlikten gelmeyi kabul ettikleri anlardan biriydi bu. Sürmek gerekmiyor, herhangi bir süreden pay almak gerekmiyor. O istisnai günde bu anlaşıldı: Kimsenin dağılma emri vermesi gerekmiyordu. Sayılamayan şeyi bir araya getirmiş olan zorunluluk aynı zamanda dağılma nedeni oldu. Anında dağılındı, arkada kimse kalmadı, savaşçı gruplar halinde direnme iddiasıyla hakiki gösteriyi bozan nostaljik kalıntılar takımının oluşmasına fırsat verilmedi. Halk böyledir. Bir vardır, bir yoktur; kendini istikrarlı kılabilecek yapıları bilmez. Hazır bulunmak ve yok olmak, iç içe değilse de, en

azından gizil olarak birbirlerinin yerine geçerler. Bu nedenle halk kendisini tanımayan bir iktidarın sahipleri için korkunçtur: Bir türlü kavranamaz; bir yandan toplumsallığın dağılması anlamına gelirken diğer yandan da yasanın sınırlandıramayacağı bir hâkimiyet içinde –çünkü yasa bu hâkimiyeti kendi temeli olarak korumasına rağmen reddeder– toplumsallığı yeniden icat etmeyi kafasına takmış bir inatçılıktır.

ÂŞIKLAR DÜNYASI

Kolaylıkla bilmezlikten gelinebilecek şu "halk" (*Volk* diye tercüme etmemeli) kelimesinden başka türlü adlandırılamayacak şeyin iktidarsız gücü ile bu toplum karşıtı toplumun veya *dostların* ve *çiftlerin* oluşturduğu ayrılmaya daima hazır ortakların tuhaflığı arasında hiçbir yutturmaca belagatin ortadan kaldıramayacağı bir uçurum kuşkusuz vardır. Bununla birlikte, bunları, birbirinden ayıran bazı özellikler yakınlaştırır: Halk (özellikle kutsallaştırmaktan kaçınılırsa) devlet değildir; işlevleri, yasaları, belirlenimleri ve en kendine özgü erekliliğini oluşturan talepleri ile toplumun ta kendisi de değildir. Cansız, hareketsizdir; bir toplanmadan ziyade bütün uzamı anlık olarak işgal eden ama yine de yeri olmayan (ütopya) bir mevcudiyetin her zaman eli kulağında olan dağılmasıdır, kendi özerkliğinden ve *esersizliğinden* başka hiçbir şeyin habercisi olmayan (kendi haline bırakılması koşuluyla; yoksa anında değişir ve zincirlerinden boşanmaya hazır bir güç sistemi haline gelir) bir tür mesihçiliktir: Tanrı'nın halkının melezleşmiş devamı olarak (İsrailoğullarının, eğer yola çıkmayı unutarak bir araya gelmiş

olsalardı, göç amacıyla toplanmasına oldukça benzer) görmenin mümkün olduğu, "anonim güçlerin çorak yalnızlığı"na (Regis Debray) özdeş de kılınabilecek insanların halkı böyledir. Bu "çorak yalnızlık", Georges Bataille'ın "âşıkların hakiki dünyası" diye adlandırdığı şeyle yapılacak bir yakınlaştırmayı özellikle meşru kılar; Bataille, özellikle dünyanın unutulması anlamına gelen âşıklar dünyasının içerdiği "toplumsal bağın sinsice gevşemesi" ile gündelik toplum arasındaki uzlaşmazlığa karşı çok duyarlıydı: Varlıklar arasında öyle eşsiz bir ilişkinin varlığı iddia edilir ki, aşka bile gerek yoktur –kaldı ki aşk asla kesinlik taşımaz– çünkü aşk takınağı sevme imkânsızlığı biçimini almaya varıncaya kadar bir ortamda kendi istemini dayatabilir: yani, "aşk zekâsı"nı (Dante) kaybetmiş olmalarına rağmen hiçbir canlı tutkuyla yaklaşamayacakları yegâne varlıklara doğru yönelmeyi hâlâ isteyenlerin *hissedilmeyen*, belirsiz ıstırabı haline gelebilir.

ÖLÜM HASTALIĞI

Marguerite Duras'ın "ölüm hastalığı" diye adlandırdığı şey bu ıstırap mıdır? Muammalı adının cazibesine kapılarak bu kitabı okumaya girişti̇ğimde bunu bilmiyordum ve şansım yaver gittiğinden hâlâ bilmediğimi söyleyebilirim. Kitabı okumayı ve yorumlamayı, birbirini aydınlatan ve karartan bu iki şeyi, ilk kez yapıyormuş gibi yeniden ele almama izin veren şey budur. Öncelikle bu ad, belki Kierkegaard'dan alınma *Ölüm Hastalığı* adı, sırrını sadece kendi için tutuyor veya saklıyor gibi gözüken bu ad nedir? Bir kez telaffuz edildiğinde her şey söylenmiş olur; bilgi bu adla boy öl-

çüşemeyeceğinden, söylenmesi gerekenin ne olduğu bilinmez. Teşhis mi yoksa yargı mı? Yalınlığında bir aşırılık vardır. Bu, kötülüğün aşırılığıdır. Kötülük (ahlâki veya fiziksel), her zaman ölçüsüzdür. O, sorgulanmasına izin vermeyen katlanılmazlıktır. Ölçüsüzlükteki kötülük, "ölüm hastalığı" olarak kötülük, bilinçli veya bilinçsiz bir "ben"le sınırlandırılamaz, öncelikle öteki'ni içerir, ve öteki –ötekisi– masumdur, çocuktur, iniltisi "işitilmemiş" skandal gibi çınlayan hastadır; çünkü gücüm olmadığı halde beni cevap vermeye mahkûm ederek, anlayış gücünü aşar.

Bu saptamalar bize sunulmuş, daha doğrusu dayatılmış olan metinden uzaklaştırmaz bizi –çünkü bu, bir anlatı gibi görünse de anlatı değil bildirici bir metindir. Acımasız bir yazgının tuzağına düşmüş olan kimsenin başına gelecek veya gelebilecek olan şeyi sorgulayan ve belirleyen, başlangıçta yer alan, otoriter olmanın da ötesindeki bir "Siz"le her şey belirlenmiştir. Kolaylık olsun diye, bu "siz"in, cisimlendireceği [veya vücut vereceği] geçici figürü hiçlikten çıkarması gereken aktöre bilgiler veren sahneye koyucunun "siz"i olduğu söylenecektir. Böyle olabilir, fakat o zaman onu İlahi Senarist olarak anlamak gerekir: Alnımıza neyin yazılı olduğunu bilmeden yol aldığımız olaylar zincirinin ana hatlarını peygamberce belirleyen ve gökten inen kutsal kitabın Siz'i. *"Kadını tanımıyor olmalıydınız, onu aynı anda birçok yerde bulmuş olmalıydınız, bir otelde, bir sokakta, bir trende, bir barda, bir kitapta, bir filmde, kendinizde..."*[3] "Siz" asla kadına hitap etmez; belirsiz, meçhul ve gerçekdışı,

3. Kitaptan yapılan bütün alıntılardaki italikler bana aittir. Böylelikle, kaynağı kavranamaz olarak kalan bu sesin niteliğini vurgulamak istedim.

bu nedenle edilgenliği içinde ele geçirilemez, ebediyen geçici ve uyuklayan mevcudiyeti içinde yok olan kadın karşısında güçsüzdür o.

İlk okunuşta şöyle açıklanacaktır: Basit; hemcinsleri dışında kimseyi tanımamış, yani sadece kendinin kopyası olan başka erkekleri tanımış bir erkek, demek ki bir erkek ve de birkaç gece için, tüm bir yaşam için ödenmiş bir sözleşmeyle bağlı genç bir kadın; bu nedenle aceleci eleştirmenler bir fahişeden söz etmiştir, oysa bizzat kadın fahişe olmadığını belirtir, ama bir sözleşme vardır –sadece anlaşmaya dayalı ilişki (evlilik, para)– çünkü kadın, sevmeye muktedir olmayan erkeğin ona ancak koşullu olarak, bir pazarlığın sonucunda yaklaşabileceğini, açıkça farkına varmasa da daha ilk andan itibaren hissetmiştir, tıpkı görünüşte kendini tümüyle teslim eden ama sadece kendinin anlaşmalı bölümünü teslim eden, elden bırakmadığı özgürlüğünü koruyan veya saklayan kadın gibi. Buradan şu sonuç çıkarılabilir ki, ilişkilerin mutlaklığı başlangıçtan itibaren saptırılmıştır ve tecimsel bir toplumda varlıklar arasında kuşkusuz ticaret vardır, asla hakiki bir "cemaat" yoktur, aklın alamayacağı kadar aşırı olsalar da "iyi" davranışların mübadelesinin ötesine geçen bir tanışma asla yoktur. Parayı ödeyenin veya kapatma tutanın, yalnızca kendi iktidarsızlığının ölçüsünü veren bu kendi gücü dolayısıyla hayal kırıklığına uğradığı ve aslında tahakküm altına alınan olduğu güç ilişkileri.

Bu iktidarsızlık, cinsel olarak erişemeyeceği bir kadın karşısındaki güçten düşmüş bir erkeğin sıradan iktidarsızlığı asla değildir. Erkek, yapılması gereken her şeyi yapar. Kadın, karşılık beklemeyen özlü ifadesiyle, "oldu," der. Dahası, kadına "dalgınlıkla" zevk verip bağırttığı da olur, "so-

lumasının... ardında boşalmasının uzak ve boğuk gürleyişi"; hatta ona şunu bile dedirtir: "Ne mutluluk!" Ama, erkekteki hiçbir şey bu aşırı hareketlere denk düşmediğinden (veya erkek böyle sandığından), bunlar erkeğe yakışıksız gelir, baskı altına alır, keser, çünkü bu davranışlar kendini teşhir eden (tezahür eden) bir yaşamın ifadesidir, oysa ki erkek böyle bir yaşamdan oldum olası yoksundur.

Demek ki, erkeğin haksız yere maruz kaldığı ve kadının, ölüm hastalığının habercisi olarak sorumluluktan muaf olmasa da, görünüşte hiç zarara uğramadığı bu ölümcül hastalık, ölüm anlamına gelen şey duygu yokluğudur, aşk yokluğudur. Yine de bu sonuç, bu sonucu bize sunan metnin kendisi olsa da, açıklanabilir verilerle yetindiği ölçüde bizi hayal kırıklığına uğratır.

Gerçekte metin, indirgenemez olduğu için gizemlidir. Metnin yoğunluğu özlülüğünden çok indirgenemezliğinden kaynaklanır. Herkes kişileri dilediği gibi düşünebilir; özellikle uyarlandığı gerçekliği aşarken kendini neredeyse tek başına dayatan yok-varlığıyla genç kadını. Bir anlamda, sadece kadın vardır; onu keşfeden bakışın altında, ona dokunduğunu sanarak tasarlayan cahil eller tarafından genç, güzel, kişisel olarak betimlenmiştir o. Ve, unutmayalım, erkek için ilk kadındır o, ve bundan böyle o, kadını gerçekte olamayacağı kadar gerçek kılan hayalgücünde, herkes için ilk kadındır –orada olandır, oradaki-varlığını [*être-là*] sabitlemek için atfedilmeye çalışılan bütün sıfatların ötesinde olandır. Geriye (şart kipinde doğru olan) şu önerme kalır: *"Uzun boylu olmalıydı, bedeni tek bir dökümde, bir kerede, sanki bizzat Tanrı tarafından, kişisel farklılığın bozulmaz kusursuzluğuyla yapılmış gibi uzun olmalıydı."* "Bizzat Tanrı ta-

rafından," tıpkı Havva veya Lilith gibi, ama adsız; anonim olduğu için değil, hiçbir adın uymayacağı kadar ayrıksı gözüktüğünden. İki özellik daha ona gerçek olan hiçbir şeyin sınırlandırmaya yetmeyeceği bir gerçeklik verir: Biri, savunmasız olmasıdır, en zayıf, en narin olmasıdır ve bedeni aracılığıyla, yüzünü sunar gibi kendini durmadan sunmasıdır, o yüz ki mutlak görünürlüğü içinde kendinin görünmeyen aşikârlığıdır –böylece cinayeti çağırarak (*"boğulmayı, tecavüzü, kötü muameleyi, hakareti, nefret çığlıklarını, sınırsız ve ölümcül tutkuların boşanmasını çağırmaktadır"*), ama bizzat inceliği ve narinliğiyle, *öldürülemez olarak*, en yakın ve en uzak, erişilmez dışarının yakınlığı, sürekli çıplaklığı içinde onu dokunulmaz kılan yasakla kendini koruyarak (*"O biçime bakarsınız, cehennemi gücünü keşfedersiniz* [Lilith], *iğrenç kırılganlığını, eşi bulunmaz zayıflığının yenilmez kuvvetini aynı anda fark edersiniz."*)

Kadının hem orada olmasını hem de olmamasını sağlayan mevcudiyetinin diğer özelliği: Kendi ağzından çıkan sözlerle, sormaya takat bulamadığı sorularla ve özellikle ötekinin, erkeğin tek yazgısı olan bu "ölüm hastalığı"nı –gelecek bir ölümü değil, asla mevcut olmamış bir yaşamın terk edilmesi demek olduğundan zaten geride bırakılmış bir ölümü– dile getirdiği nihai yargıyla bile kesintiye uğramayan bir uykuyla hemen hemen her zaman uyuyor olmasıdır. Canımızın istediği gibi işitmek yerine anlamak söz konusuysa şuna dikkat edelim: Sadece bana indirgenmiş ve fark edilmesi imkânsız bir eksiklik içinde baştan kaybedilmiş yaşam olan bu ölümü bilmezlikten gelmekten veya yaşayarak ölmekten başka bir şey asla yapmayarak, yaşamadan ölüyorum, (Marguerite Duras'ın eskiden çevirdiği ve tiyatroya

önerdiği Henry James'in *Ormandaki Canavar* hikâyesinin teması bu belki: *"O, başına hiçbir şey gelmemesi gereken adamdı."*) şeklindeki, ne yazık ki sıradan bu hakikatle karşı karşıya değiliz.

"O, odada uyur. Siz [hitap ettiği erkeği ya her türlü yasadan önce gelen bir zorunluluk içinde tutan, ya da gözleyen zalim "siz"] *uyandırmazsınız. Uykusu odaya yayıldıkça mutsuzluk büyür... Hep düzenli bir uykudadır..."* Yaşamının, orada kalmasının ve anlık sonsuzluğunun sınırsız uzamı olan geniş yatağın beyazlığından ayırt edilemeyen beyazlıktaki ve erkeğin tarif ettiği denizin yakınlığıyla, rüzgârla ilintili var -yokluğu hariç, hakkında herhangi bir şeyin bilinmesini engelleyen, saygı duyulması gerektiği gibi anlamının da çözülmesi gereken, kadının yaşam tarzı olan esrarlı uyku. Kuşkusuz, kimi zaman Proust'un Albertine'i akla gelir, uykudaki Albertine'in üzerine eğilen anlatıcı, ona en fazla uykudayken yakındır, çünkü Albertine uykudayken, onu yaşamının yalanlarından ve kabalığından koruyan mesafe ideal bir iletişime imkân tanıyordu; şüphesiz sadece ideal, nafile güzelliğe, düşüncenin nafile katıksızlığına indirgenmiş ideal bir iletişimdir bu.

Ama, Albertine'in tersine, veya Proust'un açığa çıkmamış yazgısı düşünüldüğünde belki de Albertine gibi, bu genç kadın da kendini sunuşundaki şüpheli yakınlığı nedeniyle sonsuza kadar ayrıdır; kendi farklılığı bir başka türün, bir başka cinsin, veya mutlak ötekiliğin farklılığıdır. (*"Siz yalnızca ölü bedenlerin güzelliğini bilirsiniz, hemcinslerinizin güzelliğini. Ölü bedenlerin güzelliğiyle, bir harekette ezebileceğiniz son derece zayıf şu güzellik, o güç arasındaki farkı görürsünüz birden. / Ölüm hastalığının gizlice orada,*

onun içinde ürediğini, önünüzde sere serpe duran o biçimin ölüm hastalığı hükmünü verdiğini fark edersiniz.") Bizi aniden bir başka yoruma, bir başka okumaya yönelten tuhaf bölüm: "Ölüm hastalığı" kadınlığı bilmeyenin veya bilirken bile bilmeyenin –erkeğin– sorumluluğunda değildir sadece. Hastalık, orada olan ve bizzat varoluşuyla hastalık hükmünü veren kişide de (veya önce onda) ürer.

O halde, şu veya bu biçimde karşı karşıya olduğumuz hastalıktan okur veya daha kötüsü yorumcu olarak muafmışız gibi, açığa çıkartmaya çalıştıkça daha da karanlığa gömülen bu muammanın (aydınlatılmasında değil) araştırılmasında daha ileri gitmeyi deneyelim. Ne yapması gerektiği "Siz" tarafından belirlenen erkeğin ayırıcı özelliğinin, durmadan "yapmak"tan başka bir şey asla olmadığını kesinlikle söyleyebiliriz. Kadın kabul etme, kendini sunma ve katlanma anlamına gelen bir edilgenlik içindeki uyku olmasına rağmen, ölçüsüz yorgunluğuyla, sadece gerçekten konuşan ise; asla tarif edilmeyen, görülmeyen erkek her zaman gidip gelmektedir, mutsuzlukla baktığı bu beden karşısında her zaman faaliyettedir, çünkü bu bedeni, imkânsız bütünlüğü içinde, her yanıyla, bütünüyle göremez, oysa ki kadın, kadını elle tutulabilir bir bütün, sonsuzu bütünleyerek bütünlenebilir bir sona indirgeyen bir yekûn yapan şeyden, toplamdan, kaçtığı ölçüde "kapalı biçim"dir. Baştan kaybedilmiş bu mücadelenin anlamı belki budur. Kadın uyur, erkek daha ziyade uyumanın reddidir, dinlenmeyi başaramayan sabırsız, vaat edilmemiş uyanışı bekleyerek mezarda bile gözlerini yummayacak uykusuzdur. Pascal'ın sözü doğru ise, sevme teşebbüsüyle, durmaksızın arayışıyla, bulmayarak bulduğu bu mutlağa en layık, en yakın olanın, iki oyuncudan erkek olan

olduğu iddia edilebilir. En azından, erkeğin kendi dışına çıkmayı canla başla denediği kabul edilmelidir, yine de erkek, kadının bir bencillik yansımasından (belki aceleci bir yargıdır) başka bir şey görmediği, kendi duyarsızlığına duyarlı olarak boş yere akıttığı bu gözyaşı bağışıyla kendi anormalliğinin kurallarıyla ilişiğini kesmiş olmaz, ve kadın soğuk bir şekilde cevap verir: *"Ağlamayın, değmez, şu kendinize ağlama alışkanlığını bırakın, değmez,"* oysa ki, şeylerin sırrını bildiği izlenimi veren egemen "Siz" şöyle der: *"Sevmediğinize ağladığınızı zannediyorsunuz. Ölümü dayatamadığınıza ağlıyorsunuz."*

O halde, bir lütuf eseri, aşk için yaratılmış, aşka dair her şeyi bilen, sevmeyi başaramayanları yargılayan ve mahkûm eden, ama diğer yandan kendisini sadece (sözleşme koşuluyla) sevilmeye sunan, edilgenlikten sınırsız tutkuya kadar gitme yeteneğine sahip olduğunun işaretlerini asla vermeyen biri ve de kendisine reddedilmiş aşkın peşinde koşan diğeri: Bu iki yazgı arasında ne fark vardır? Okurun araştırmasını durduran belki bu bakışımsızlıktır [*dissymétrie*], çünkü yazar da bilmemektedir: Anlaşılmaz gizem.

ETİK VE AŞK

Ben asla ötekinin eşiti olmadığından ve bu eşitsizlik, "Öteki her zaman benden daha çok Tanrı'ya (adlandırılamaz olanı adlandıran bu ad'a ne anlam verilirse verilsin) yakındır," şeklindeki çarpıcı ifadeyle ölçüldüğünden, ben ve öteki arasındaki etik ilişkinin karşılıksızlığını belirleyen de, Levinas'a göre, aynı bakışımsızlık değil midir? Kesin değil; ve pek o kadar açık da değil. Aşk etiği taklit ederek tartışma konusu

ettikçe, belki etik için bir engeldir. Tıpkı insanın erkek ve dişi olarak ayrılmasının kutsal kitabın çeşitli yorumlarında sorun oluşturması gibi. "Aşk asla kanun tanımaz"ı öğrenmek için Bizet'yi beklemek gerekli değildi, bilinen bir şeydi bu. O halde, yasak diye bir şey bilmediğinden ihlal bile etmeyen vahşiliğe veya toplumun haklı haksız bütün ilişkilerini rahatsız eden ve bütün üçüncü şahıslara karşı koyan "aorjik"e (Hölderlin) geri dönüş, "ben-sen" denkliğinin hâkim olacağı iki kişilik bir toplumla yetinmekten ziyade yaratılış öncesi hayhuyu, bitmeyen geceyi, dışarıyı, temel sarsıntıyı çağrıştıran bir şey mi söz konusu burada? (Platon'un Phaidros diyaloğuna göre, Yunanlarda Aşk neredeyse Kaos kadar eskidir.)

Burada bir cevabın başlangıçları vardır: *"Sevme duygusunun nasıl gelebileceğini sorarsınız. Belki evrenin mantığında ansızın oluşan bir çatlakla, diye cevap verir* [kadın]. *İstemekle asla, der."* Bir bilgi ola'bilemeyen' bu bilgiyle mi yetinelim? Bu bilgi neyin ifadesidir? Anlamanın gerektirdiği homojenlikte –Aynı'nın onaylanması– heterojenin, Mutlak Öteki'nin ortaya çıkması gerekir ve Mutlak Öteki'yle her ilişki şu anlama gelir: Bu hareketin, belki "kendi"nden yoksun bırakarak başkasına yönelttiği kişinin hissedeceğine dair asla kesinlik olmayan yıkıcı duyguyla birlikte geçersiz kılınan, gayrımeşru, ani (zamandışı) karşılaşmada ilişki yokluğu; istencin ve hatta belki arzunun aşılamaz olanı aşmasındaki imkânsızlık. Yıkıcı duygu; gerçekte, söz konusu olan her duygunun ötesindedir, pathos'u bilmez, bilinci aşar, benlik kaygısından kopar, ve bütün istemlerden kaçan şeyi haksız yere talep eder; çünkü, benim talebimde, sadece talebimi tatmin edebilecek olan şeyin ötesi değil, talep edilen

şeyin de ötesi vardır. Kabına sığmayan, dolayısıyla varlık içinde sonsuza dek ayak diretme iddiasını kesintiye uğratan yaşama aşırılığı ve abartı, bitimsiz bir ölmenin veya sonsuz bir "hata"nın tuhaflığına maruz bırakır.

Bu, metindeki önceki cevaplara (sürekli tekrarlanan *"sevme duygusu nasıl gelir?"* sorusunun cevaplarına) şu son sözü ekleyen yine kehânetin telkin ettiği şeydir: *"Her şeyle... ölümün yaklaşmasıyla..."* Uçurumu, "ayrılmış bacaklar"ın başdöndürücü çukurluğunda keşfedilen siyah geceyi (burada *Madam Edwarda* nasıl hatırlanmaz?) çağıran, engellenmiş aşkı olduğu kadar katıksız sevme hareketini de ifade eden ölüm hastalığının, ölüm kelimesinin[4] iki katmanlılığı böylece yeniden ortaya çıkar.

4. Çok basitleştirirsek, burada, Freud'a göre (oldukça karikatürvari bir Freud), yüceltilmiş ya da yüceltilmemiş (S.A.'lar) eşcinsel eğilimleri nedeniyle grup oluşturan erkekler arasında zımnen veya açıkça beliren çatışmanın doğrulandığı kabul edilebilir, ve her zaman "istilacı, tekelci, aşırı, korkutucu" olan aşktaki hakikati tek söyleyebilecek kadındır. Aynı'nın veya Benzer'in tekrarı olan grubun, gerçekte, ancak farklılıktan beslenen hakiki aşkın ayağının altına çukur kazdığını kadın bilir. Kendini itiraf eden ve en üstün uygarlaştırıcı olan sıradan insan grubu, "homojeni, tekrarlananı, sürekliyi heterojen, yeni ve eksikliğin kabulü karşısında az veya çok öne çıkarma eğilimindedir." Bu durumda kadın toplumsal bağın sakin sürekliliğini rahatsız eden davetsiz konuktur ve yasak tanımaz. İtiraf edilemeyen şeye bağlıdır. Freud'a göre ölümün iki farklı yanı buradan yola çıkarak anlaşılır: Uygarlık, kendini korumak için kesin homojenin düzensizliğine yöneldikçe ölüm itkisi de uygarlığın içinde işler (azami entropi). Fakat kadınların girişimi ve suç ortaklığıyla beraber, Eros ve Thanatos'u birleştiren heterojen, dışlayıcı ötekilik, kanunsuz şiddet sonuna kadar kendilerini dayattıklarında da aynı şekilde işler (bkz. Eugène Enriquez, *De la horde à l'Etat*).

Kendi tarzında, artık anlatı yok, yine de bir son, belki bir bağışlama, belki kesin bir ceza vardır, diyen bir anlatının sonu yoktur. Çünkü günün birinde genç kadın artık orada değildir. Kaybolma şaşırtmaz, çünkü kaybolduşu kendini ancak uykuda veren bir belirmenin tükenişinden başka bir şey değildir. Kadın artık orada değildir, ama öyle gizlice, öyle kesinlikle yok olmuştur ki, yokluğu yokluğunu ortadan kaldırır, onu aramak boşunadır, tıpkı onu tanımanın imkânsız olması gibi; ve ona kavuşmak, ancak hayal yoluyla var olduğu fikrinde bile olsa, vasiyet sözünün, ölüm hastalığının durmadan mırıldanıldığı yalnızlığı kesintiye uğratmayacaktır. İşte son sözler (son mu?): *"Çabucak vazgeçersiniz, artık onu aramazsınız, ne şehirde, ne gecede, ne de gündüzde. / Böylece yine de bu aşkı sizin için olabilecek tek şekliyle yaşayabildiniz, başınıza gelmeden kaybederek."* Hayran olunacak yoğunluğuyla bu sonuç, tekil bir durumdaki aşkın yenilgisini değil, belki de sadece kaybetme kipinde, yani sahip olunan şeyi değil, asla sahip olunmamış şeyi kaybederek gerçekleşecek –çünkü "ben" ve "öteki" aynı zamanda yaşamazlar, asla birlikte (eşzamanlılık içinde) değillerdir, dolayısıyla birbirlerinin çağdaşı olamazlar, "çoktan olmuş olan" ile atbaşı giden "henüz değil" onları birbirlerinden ayırmıştır (hatta birleştirmiştir)– bütün gerçek aşkların gerçekleşmesini dile getirmektedir. "Arzulamak, sahip olunmayan bir şeyi, istemeyen birine vermektir," (alıntı tamı tamına böyle olmayabilir) diyen Lacan değil midir? Bu, sevmenin ancak psikolojik bir alana kolaylıkla indirgenebilen terimler olan beklenti veya özlem kipinde yaşandığı anlamına gelmez; oysa ki burada söz konusu olan,

dünyanın kaybolmasını ve hatta alaşağı olmasını içeren ilişki *dünyevi* ilişki değildir. Isolde'nin sözünü hatırlayalım: "Biz dünyayı kaybettik, dünya da bizi." Karşılıklı aşkın paradigması olan Tristan ve Isolde hikâyesinde olduğu gibi, aşk ilişkisindeki karşılıklılığın bile basit bir karşılıklılık olmadığı kadar, Öteki'nin Aynı içinde eridiği birliği dışladığını da unutmayalım. Bu, tutkunun imkândan kaçtığını hissetmek anlamına gelir, tutkuya yakalanmış olanların kendi güçlerinden, kararlarından ve hatta "arzu"larından kaçmaları demektir; ne yapabilecekleri şeyi ne de istedikleri şeyi göz önünde bulunduran bu kimseleri, kendilerine yabancı oldukları tuhaflığa ve birbirlerine dahi yabancı oldukları bir yakınlığa çeken bir tuhaflık vardır burada. Böylece, ölüm içlerine girmiş, aralarındaymış gibi sonsuza dek ayrı mıdırlar? Ne ayrıdırlar, ne de bölünmüş: Erişilmezdirler ve erişilmezin içinde sonsuz bir ilişki altındadırlar.

İmkânsız aşkın (kaynağı ne olursa olsun), benzetimsel olarak, etiğin (Levinas'ın bize gösterdiği biçimiyle) ilk kelimeleriyle ifade edilebildiği, anekdotsuz bu anlatıda okuduğum şey şudur: Öteki'ne sonsuz özen; tıpkı, Platon'un söylemiş olduğu gibi, önceden kabul edilmiş bütün kölelik biçimlerinin ötesinde köle, bağımlı ve "rehin" kılan acil ve yaman zorunluluğu, yoksunluğu nedeniyle her varlığın üstüne çıkaran kişiye gösterilen özen gibi. Peki ama ahlâk yasa mıdır ve tutku her yasaya meydan mı okur? Bazı yorumcularının tersine, Levinas'ın söylemediği şey tam da budur. Öteki'yi her zaman Aynı'ya indirgeyen ontoloji, ancak etiği ön plana alarak, ben'in Öteki'ni tanımakla, kendini Öteki'nde tanımakla yetinmediği, ve Öteki'ne ancak sınırlanmayan ve tükenmeden bitkin düşen bir sorumlulukla

cevap verebilme noktasında Öteki tarafından sorun konusu edildiğini hisseden bir ön ilişkiyi ortaya çıkarabilirse, etik imkânlı olur. Öteki karşısında sorumluluk veya yükümlülük yasadan kaynaklanmaz, fakat yasa önceden formüle edilmiş hiçbir dilde ifade edilmeyen istisna veya olağan-üstü olarak telaffuz edilmesine rağmen, onu zorunlu olarak düzenlemeye çalışan bütün yasallık biçimlerinin hiçbirine onu indirgenemez kılan şeyden kaynaklanır.[5]

ÖLÜMCÜL SALTO

Yasa adına bir bağlanma olmayan, ama özgürlük kendiliğindenlikle iç içe girdiğinde, varlığı ve özgürlüğü önceleyen olarak yükümlülük. Beni kendimden sürgüne yollayan ve kendi sınırıma dışlayan istemden kaçınmakta her zaman özgürsem eğer, öteki karşısında "ben" özgür değilimdir. Peki tutku böyle değil midir? Bizim için önem taşıyan her şeyin ötesinde olduğundan kavuşmak imkân dahilinde değilmiş gibi gözüktükçe bizi çeken ötekine, sanki bize rağmen, zorunlu olarak bağlayan şeydir tutku.

5. Yasa, iyi bilinen mistik bakış açılarına göre, sadece dünyanın yaratılışından iki bin yıl önce yaratılmış kabul edilmekle kalmayıp, Tanrı'nın adlandırılamayan adıyla ilişki içinde, bu yaratılışı yarım bıraksa da ona katkıda bulunduğu kabul edildiğinde, Yasa'nın aşkınlığı veya her şeyin üstündeliği bu kadar çabuk bir kenara bırakılamaz. Şu korkunç altüst oluş buradan kaynaklanır: İnsanları puta tapmaktan kurtarmak için sunulmuş olan Yasa'nın (ittifak) kendisine, sonsuz incelemeyi, uygulamasının gerektirdiği usta gözetimindeki eğitimi kabul etmeden tapılırsa, bu yasa da puta tapıcı bir kültün etkisi altına girme riskini taşır. Bu eğitim, ne kadar kaçınılmaz olursa olsun, ötekine yardım götürmenin aciliyeti tüm incelemeyi altüst ettiğinde ve her zaman Yasa'dan önce gelen Yasa'nın uygulanması olarak kendini dayattığında önceliğinden vazgeçmeye izin verir.

Yakınlaşmalarına dair dünyevi bir iz kalmasın diye Isolde'nin yatağına kadar şaşılacak bir şekilde sıçrayan Tristan'la simgelenen aşkta kendini gösteren bu salto,* Kierkegaard'a göre etik ve özellikle dini düzeye yükselmek için gerekli olan "ölümcül salto"yu çağrıştırır. "Bir insanın hakikat adına kendini öldürtmeye hakkı var mıdır?" sorusunda biçim bulacak ölümcül salto. Hakikat adına mı? Bu bir sorundur: Ama öteki için, ötekine yardımda bulunmak için mi? Cevap, Phaidros'un sesinden, sadeliğin gücüyle söylemiş olan Platon'da vardır: "Öteki için ölmek, birbirlerini sevenlerin, yalnız onların, rıza gösterdikleri bir şey olarak kuşkuyla karşılanacak bir şey değildir." Ve, kocasını mahkûm olduğu ölüm cezasından kurtarmak için katıksız sevgiyle onun yerine geçen (bu, hakiki bir "ikâme"dir, "birinin yerine diğeri"dir) Alceste örneğini de verebiliriz. Alceste'in asla kocası *için* ölmeyi istemediği, yüce bir edim aracılığıyla, ölümde bile onu ölümsüz kılacak ünü elde etmek için ölmeyi istediği şeklindeki karşılığı, (kadın ve yabancı olarak Aşk'ın yüce bilgisine sahip) Diotime'in gecikmeden vereceği doğrudur. Alceste hiç sevmediğinden değil, aşkın tek hedefi ölümsüzlük olduğundan doğrudur bu. En yüksek tinselliğe doğru sıçraya sıçraya yol almanın diyalektik aracı olan aşkın açtığı dolambaçlı yola bizi sevk eden budur.

Açgözlü boşluğun ve fesat kaynağın meyvesi olan Platoncu aşkın önemi ne olursa olsun, Phaidros'un düşüncesinin çürütülmediği gayet iyi görülür. Aşk ölümden daha güçlüdür.

* Isolde'nin "yatağına kadar" Tristan'ın "iz bırakmadan" sıçraması, bir Ortaçağ romansına yapılan göndermedir. İkili bir anlamı olabilir: Tristan ölüme gönderilecekken, uçurumdan atlayarak kaçar ve Isolde'yi de kurtarır; ormanda yatarlarken bulunduklarında aralarına bir kılıç konmuş durumda uyurken bulunurlar. (ç.n)

Ölümü ortadan kaldırmayan, ama ölümün temsil ettiği sınırı aşarak ötekine yardım (ötekine doğru götüren ve bu gerilim içinde "ben" kaygısına geri dönecek zaman bırakmayan bu hareket) bakımından ölümü güçsüz kılan aşk. Aşkı överken ölümü övmek için değil, belki tersine yaşamı ötekinin hizmetine sınırsız olarak sokan övgüsüz bir aşkınlığı yaşama vermek için.

Bunu derken söylemek istediğim şey, etik ile tutkunun iç içe geçmiş oldukları değildir. Tutkuya özgü ve onun hesabına kalan şey, pek karşı konulamayan, kendiliğindenliği ve *conatus*'uk [teşebbüsü] bozmayan, tersine, onun abartısı olan, yıkıma kadar götürebilen kendi hareketidir. Peki, en azından, sevmenin ötekini kesin olarak tek başına, ama olduğu gibi değil, diğer herkesi gözden düşüren ve geçersiz kılan biricik olarak tasarlamak olduğunu da eklemek gerekmez mi? Sevmenin tek ölçüsünün ölçüsüzlük olması ve şiddetin ve gece ölümünün sevme isteminden dışlanamaması buradan kaynaklanır. Tıpkı Marguerite Duras'ın hatırlattığı gibi: *"Sevdiğinizi öldürecek gibi olma duygusunu, onu kendinize, yalnız kendinize saklama, bütün yasalara rağmen, bütün ahlâki baskılara rağmen onu alma, kaçırma isteğini duydunuz mu? Hiç bu isteği duydunuz mu?..."* Hayır, erkek duymamıştır. Acımasız ve küçümseyici hüküm buradan kaynaklanır: *"Ölüler ne tuhaf oluyor."*

Erkek cevap vermez. Onun yerine cevap vermekten kaçınacağım, yoksa, yine Yunanlara geri dönerek mırıldanırdım: Ama ben sizin kim olduğunuzu biliyorum. Ancak ruhların (veya oğlan çocuklarının) aşkıyla tatmin olan göksel veya uranusvari Afrodit olmadığınız gibi, bedenleri ve hatta kadınları istemeye devam eden, o kadınlar aracılığıyla erkeği

yaratan, dünyevi veya halkın tanıdığı Afrodit de değilsiniz; ne sadece biri ne de ötekisiniz; siz, üçüncü birisiniz, adı en az geçen, en korkulan ve bu nedenle en sevilensiniz, terk edemediği diğer iki Afrodit'in ardına saklanansınız: Burada görüldüğü gibi, imkânsız isteme cevap veren âşıklar birbirlerini ölümün bozgununa maruz bıraksınlar diye "âşıklar cemaati"ne hitap eden sessiz buyruğu ve kesiksiz uykuyu ifade eden gece ile doğduğu (ve doğmaya devam ettiği) denizi birleştirerek, seçtiklerini veya seçilmeye izin verenleri ölüme götüren ve ölüme ait olan[6] Hades'in veya yeraltının Afrodit'i. Tanımı gereği görkemden yoksun, tesellisiz, çaresiz bir ölüm, başka hiçbir yok oluşun eş olamayacağı ölüm; belki tek istisnası yazıya dahil olan ölümdür; yazıdan türeyen eser, herkes ve her bir kimse için, ve dolayısıyla hiçkimse için, esersizliğin daima gelecekte bekleyen sözünün çınladığı uzama sadece işaret ederek daha baştan *eser meydana getirmek*'ten vazgeçtiğinde yazıya dahil olan ölümdür.

Ölümsüzlüğün zehriyle
tamamlanır tutkusu kadınların.
(Marina Tsvetaïeva, *Eurydice à Orphée*)

GELENEKSEL CEMAAT, SEÇİME BAĞLI CEMAAT

Âşıklar cemaati. Ne karşılıklı ilişkinin ne de emin âşıkların olduğu sayfalara verdiğim bu romantik başlık paradoksal değil midir? Kesinlikle evet. Ama bu paradoks belki *cemaat* adıyla ifade edilmeye çalışılan şeyin tuhaflığını doğrulamaktadır. Geleneksel cemaat ile seçime bağlı cemaat ara-

6. Bkz. Sarah Kofman, *Comment s'en sortir?*, Galilée.

sında ayrım yapmanın pek kolay olmaması gibi (geleneksel cemaat özgür kararımız olmadan bize dayatılır: Bu cemaat, olgusal toplumsallıktır veya dahası toprağın, kanın, hatta ırkın yüceltilmesidir; peki ya ikincisi? Ancak, üyelerini bir tercih etrafında birleştiren bir kararla var olabileceğinden ve bu tercih olmazsa cemaat de olmayacağından seçime bağlı olarak adlandırılır; bu özgür bir seçim midir? Veya, en azından, bu cemaatin hakikati olan paylaşımı ifade etmeye, doğrulamaya bu özgürlük yeter mi?), âşıklar cemaatinden açıkça söz etmeyi sağlayan şey de sorgulanabilir. Georges Bataille şöyle yazmıştır: "Eğer bu dünya birbirlerini arayan varlıkların ihtilaçlı hareketleri tarafından hiç durmadan arşınlanmamış olsaydı..., doğurttuğu kişilere sunulan bir alay görünümünde olurdu." Peki ama dünyaya değer kazandırmaya aday bu "ihtilaçlı" hareketlere ne oldu? Toplum içinde toplum kuran ve yasal topluluk veya evlilik topluluğu olarak tanınma hakkını toplumdan alan (mutlu veya mutsuz) aşk mıdır söz konusu olan? Yoksa hiçbir adlandırmaya –ne aşka ne arzuya– katlanamasa da, insanları gündelik toplumdan söküp alarak bedenlerine veya duygu ve düşüncelerine göre birbirlerine doğru (ikişer ikişer veya daha kolektif olarak) fırlatmak üzere çeken bir hareket mi söz konusudur? Birinci durumda (bunu basitçe "evlilik aşkı" olarak adlandıralım), açıktır ki, "âşıklar cemaati," kendini niteleyen şeyden, yani ardında "iğrenç aşırılıklar"ın[7] gizlendiği sırdan vazgeçirterek kendisinin sürmesini sağlayan toplulukla uzlaşarak kendi talebini yumuşatır. İkinci durumda, âşıklar cemaati geleneksel biçimleri artık hiç dert etmez, en mü-

7. Bataille şiddetle yazar: Düzenli evlilik yaşamının boş dehşeti onları şimdiden hapsetmektedir."

samahakâr olanı bile olsa, hiçbir toplumsal rızayı kafaya takmaz. Bu bakış açısıyla, genelev denen veya onun yerini tutan evler, Sade'ın şatoları gibi, toplumu sarsmaya muktedir bir marjinallik oluşturmazlar. Tersine: Çünkü, böyle özelleşmiş yerler izinlidir ve hatta yasaklandıklarında bile fazlasıyla izinli kalırlar. Madam Edwarda'yı bizim dünyamızdan veya bütün dünyalardan koparan şey, cinsel organını varlığının en kutsal bölümü olarak sergileyerek kendini sonuç olarak bayağı bir şekilde teşhir eden bir sokak kızı olması değil, daha ziyade, bu teşhir onu kavranamaz (daha doğrusu artık kavranılamayan) bir tekilliğe teslim ederek sakladığından ve böylece, onu sonsuz bir tutkuyla geçici olarak seven erkeğin suç ortaklığı ile, en kutsal olanla veya her türlü eş koşmayı reddeden mutlakla ilişkide olduğunu bilmeyen, asla bilmeyecek olan önüne ilk çıkan kimseye (şoför) *kendini bırakmasıdır* –tam da bu noktada kurbanı simgelemektedir.

TOPLUMUN TAHRİBİ, DUYGUSUZLUK

Âşıklar, isteseler de istemeseler de, bu durumdan zevk alsalar da almasalar da, birbirlerine tesadüfen, "çılgın aşk"la veya ölüm tutkusuyla (Kleist) bağlı olsalar da, âşıklar cemaatinin temel amacı toplumun tahribidir. Birbirleri için yaratılmış veya yaratılmamış iki varlık arasında dönemsel [episodik] bir cemaat oluştuğunda bir savaş makinesi yaratılmış olur, veya daha doğrusu, evrensel yokoluş tehdidini son derece küçük dozlarda da olsa, kendi içinde taşıyan bir felaket imkânı oluşur. Marguerite Duras'a kendini kabul ettiren ve daha hayal ettiği andan itibaren Duras'ı da zorunlu olarak içeren "se-

naryo"yu bu düzeyde ele almak gerekir. Karşımızdaki neşesiz, mutsuz iki varlığın, ne kadar ayrı gözükseler de başka hiç kimseyle paylaşamayacakları tekillik umudunu temsil ediyor olmaları sadece kapatılmış oldukları için değildir, kadının boş yere beklediği tutku işareti, erkekten görmeyi umduğu darbe, ve erkeğin temsil ettiği şey olarak erkeğe açıkladığı ölümle birlikte, karşılıklı ilgisizliklerinde, kapatılmış olduklarındandır. Kendi paylaşmadığı bir zevki verdiği tesadüfi bir kadınla birleştiği sırada bile kadın cinsinden sonsuza dek ayrı olan bir erkeği sahneleyerek Marguerite Duras, bir anlamda, âşıklar kendilerini bulma kaygısından ziyade kaybetme ihtiyacı tarafından körce sürüklenseler de, onların romantik birleşmesini fazlasıyla özdeşleşerek simgeleyen mıknatıslı çemberi aşmak gerektiğini hissetti. Ama bununla birlikte, Sade'ın hayal gücünün (ve bizzat yaşamının) bize tutku oyununun bayağı örneği olarak sunduğu olasılıklardan birini yeniden üretti. *Duygusuzluk,* kaygısızlık, duyguların gereksizliği ve her türden güçsüzlük sadece varlıkların ilişkilerini engellemekle kalmaz, dahası bu ilişkileri, duyarsızlığın nihai ve (eğer denebilirse) kızışmış biçimi olan cinayete yöneltir. Fakat, sırrını zorla koparıp almak ister gibi tekrar tekrar geri döndüğümüz bu anlatıda, ölüme çağrı yapılmış ve aynı anda ölüm değersizleştirilmiştir; güçsüzlük, ya çok ölçülü gözüktüğünden veya tersine Sade'ın bile bilmediği bir ölçüsüzlüğe vardığından ölüme kadar gidemez.

Hiçbiri son bulmayı bilmeyen gecelerle ölçülen belirsiz bir zaman süresince, iki varlığın mutlak birleşmelerinin hakikati olan yenilgiyi, daima gerçekleşmeyerek gerçekleşen bu birliğin *yalanını* yaşamak (ve bir anlamda kutlamak) için birleşmeyi denedikleri oda, doğaya açık, diğer insanlara ka-

palı uzam. Yarattıkları şey, buna rağmen, bir tür *cemaat* midir? Daha ziyade, "buna rağmen" değil, "bundan dolayı" bir cemaat meydana getirirler. Birbirlerinin yanındadırlar, ve boş bir mahremiyetin bütün hallerinden geçen bu yan yanalık onları "kaynaşmış veya komünyon halinde" bir anlaşma komedisini oynamaktan korur. Erkeğin örgütlediği, kadının rıza gösterdiği ve söz konusu olan şeyin sevme girişmi –ama Hiç için [Boşuna] sevme; onları sonuçta habersizce harekete geçiren bu hiçten başka nesnesi olmayan ve boş yere birbirlerine dokunmaktan başka hiçbir şeye maruz bırakmayan girişim– olduğu bir hapishane cemaati. Sevinç ya da nefret değil, tek kişilik bir zevk, tek kişilik gözyaşları, merhametsiz bir Üstben'in baskısı, ve nihayet tek bir şeyin egemenliği, dolanıp duran, paylaşılmaya değil hatırlanmaya izin veren ölümün egemenliği, ölünemeyen ölüm, iktidarsız, sonuçsuz, esersiz ölüm, "kelimelere dökülemeyen yaşamın, sonuçta birleşmeyi kabul ettiğin tek yaşamın" (René Char) çekiciliğini, taşıdığı alayda koruyan ölüm. İki varlığın, kendi gözlerinde değilse de bizim gözümüzde ortak yalnızlıkları ortaya çıksın diye, alacakaranlıktan tan sökümüne giden bir zaman süresince birbirlerini tamamen, bütünüyle, kesin ve eksiksiz olarak birbirlerine sunmaktan başka varlık nedenlerinin olmadığı bu uzamda nasıl aranmaz, evet, nasıl aranmaz ve bulunmaz "negatif cemaat, cemaati olmayanların cemaati"?

MUTLAK OLARAK DİŞİL

Bir anlamda, Marguerite Duras'ın metninden doğrudan söz etmem gerekirken bunu yapmadığım gözden kaçmamalı. Metne daha az ihanet etmeye çalıştığımda, narinliğiyle, ken-

disinden *istenecek* her şeyi sonsuza dek kabul etmeye hazırmış gibi her zaman orada olan genç kadının tuhaflığıyla karşılaşıyorum tekrar. Ama, bunu yazar yazmaz ayrıntıları belirtmek gerektiğinin farkına varıyorum: Kadın, aynı zamanda, reddediştir de; örneğin erkeği adıyla çağırmayı, yani onu adıyla sanıyla var etmeyi reddeder; tıpkı, sınırlayıcı yorum getirdiği erkeğin gözyaşlarını kabul etmemesi gibi: Kendini erkekten koruyarak, erkeğe en ufak bir yer bırakmadan tüm dünyayı kaplayarak bu gözyaşlarını bilmezden gelir; tıpkı sonunda çocuğun hikâyesini, erkeğin çocukluğunun hikâyesini dinlemeyi reddetmesi gibi, oysa annesini çok sevmiş olan erkek bu hikâye aracılığıyla, hiç kuşkusuz, annesini ensestvari bir şekilde genç kadında yeniden sevemeyeceğini doğrulatmak istiyordu –erkeğin biricik hikâyesidir bu, kadın için ise bayağı bir şeydir (*"kendisinin de bu hikâyeyi birçok kez duyduğunu ve okuduğunu söyler, her yerde, bir sürü kitapta."*). Bu, anne olmakla, kendisini şu ya da bu şekilde niteleyen bütün özellikleri, böylece de mutlak olarak dişilliği de aşarak annenin vekili olmakla yetinemeyeceği anlamına geliyordu; oysa, o *bu* kadındır; erkek tarafından öldürülebilseydi ölüme yakın olacak kadar canlı bir kadın. Dolayısıyla kadın, erkeği ancak diğer erkeklerle ilişki içinde olduğu bir erkeklik kapanışı içine hapsetmekten geri durmayarak –bunu, erkeğin "hastalığı", ya da kendi başına son derece geniş bir hastalığın biçimlerinden biri olarak tanımlama eğilimindedir– ondan gelen her şeyi kabul eder.

(Homoseksüellik, asla telaffuz edilmemiş bu kelimeye gelirsek, "ölüm hastalığı" değildir, sadece bu hastalığı biraz yapay bir biçimde ortaya çıkarır; çünkü, arzudan aşka kadar, duygunun bütün nüanslarının, insanlar arasında, hemcinsleri

olsalar da olmasalar da mümkün olduğunu kabul etmemek güçtür.) Onun hastalığı nedir? Ölüm hastalığı mı? Gizemlidir; iticidir, çekicidir. Genç kadın erkeğin hastalığa tutulduğunu veya hâlâ adlandırılamayan bir tekilliğe tutulduğunu hissettiğinden sözleşmeyi, yani erkekle birlikte kapanmayı kabul etmiştir. Kadın, anlamış olduğunu ekler, erkek konuşur konuşmaz o zaten anlamıştır, ama bilmeden, henüz adlandıramadan anlamıştır: "*İlk günler bu hastalığı adlandıramadım. Sonra o da oldu.*" Ama böyle ölümcül bir hastalık konusunda kadının verdiği cevaplar, ne kadar değerli olsa da, ve –yaşamadığı için ölüyor, ölecek bir yaşamı olmadan ölüyor (dolayısıyla, ölmüyor veya ölümü onu asla bilemeyeceği bir eksiklikten yoksun bırakıyor)– anlamına gelse de, böyle cevapların kesin bir değeri yoktur. "*Onun bilgisinde*" (dişil gövde: Bizzat varoluş yeri), yaşamı cisimleyen şeyin, "*şu tenle içinde barındırdığı yaşamın çakışması...*"nın bilgisinde ve dünyaya çocuk getirebilecek (bu, kadının erkek için anne de olduğu anlamına gelir; bu durum kadın için özel bir önem taşımasa da) bir gövdenin riskli yaklaşmasında yaşamı arama teşebbüsünü örgütleyenin o, yaşamı olmayan erkek olması ölçüsünde böyle cevaplar daha az kesindir. İşte, erkeğin, denemek, "*günlerce... belki de tüm yaşamı boyunca*" denemek istediği şey. Erkeğin talebi budur ve "*neyi denemek?*" sorusuna cevap olarak belirtir: "*Sevmeyi.*" Böyle bir cevap, erkeğin cehaleti ölçüsünde safça gelebilir, dokunaklı da; sanki aşk bir sevme isteminden doğabilirmiş gibi (kadının cevabını hatırlayalım: "*istemekle asla.*") ve sanki, daima meşrulaştırılamaz olarak kalan aşk, biricik, öngörülemeyen karşılaşmayı gerektirmiyormuş gibi. Bununla birlikte, erkek, bütün safdilliğiyle, belki bildiğini sananlardan daha öteye

gider. Adam "denemek, denemek" istediği bu rasgele kadında, bütün kadınlarla, göz kamaştırıcılıklarıyla, esrarengizlikleriyle, hükümranlıklarıyla, veya kısacası bu kadınların temsil ettikleri meçhulle, "nihai gerçeklikleri"yle karşı karşıya gelir; alelade bir kadın yoktur, bu kadının kendi mitik gövdesinin hakikatini yavaş yavaş kazanması yazarın tesadüfi kararına bağlı değildir: Bu, ona verilmiştir ve bu ne erkeğin ne de başkasının kabul edemeyeceği, belki sadece ve kısmen okur tarafından kabul edilebilen, kadının bağışıdır. Asla psikolojik ya da sosyolojik düzeyde yer almayan bu iki varlık arasındaki cemaat, olabilecek en şaşırtıcı ve bununla birlikte en aşikâr cemaattir, mitik ve metafizik olanı aşar.

Aralarında elbette bir ilişki vardır: Onun açısından, bir tür arzu –arzusuz arzu, çünkü erkek onunla birleşebilir; ve daha ziyade veya özellikle bir bilme arzusudur bu, her yaklaşımdan kaçan şeye yakınlaşma, onu olduğu gibi görme denemesidir, ama yine de erkek kadını *görmez*; onu asla görmediğini hisseder (bu anlamda, kadın erkek için Béatrice'in karşıtıdır; çünkü Béatrice kendisine ilişkin sahip olduğumuz görüntüde, Mutlak olan'dan –Tanrı, *théos*, teori, görülecek olanın son aşaması– ayırt edilemeyen mutlak görünürlükten yıldırım hızındaki fiziksel bakışa kadar, bütün bakışlar dizisini kapsayan görüntüdeki her şeydir çünkü) –ve, aynı zamanda, kadın erkekte asla tiksinti yaratmaz, sadece, erkek mütemadiyen gözyaşlarına çağrı yaptıkça, bir ilgisizlik ilişkisi değil görünüşte belli bir duyarsızlık *ilişkisi* esinler. Ve belki bu duyarsızlık bu noktada duraksadığını sanan erkeğe adlandırılamayacak bir zevkin kapısını açmaktadır: *"Belki ondan, şimdiye kadar size yabancı olan bir tat alıyorsunuzdur, bilmiyorum."* (demek ki, yüce gözlemci bu konuda

bir karar veremez: Zevk, esas olarak yakalanamayan şeydir); aynı şekilde, kadın erkeğe yalnızlığı keşfettirir, erkek, erişemeden eriştiği bu yeni beden sayesinde yalnızlığı mı azalıyor yoksa bu beden mi onu yalnız kılıyor, bilmez: Kadınla birlikte gelen bu *aşırılığı,* utanma, geçerlikteki kurallara uyum sağlama, boyun eğme adına bir yana bırakan, ötekilerle, hemcinsleriyle ilişkilerinin de belki yalnızlık ilişkileri olduğunu önceleri bilmiyordu. Elbette, zaman geçtikçe, tam da kadınla birlikte zamanın geçmediğini, ve böylece küçük özelliklerinden [mülkiyetlerinden], kadın oturuyor olmasına rağmen boş gibi olan –ve kadından bir fazlalık yapan şey, kadının oluşturduğu bu boşluktur– "şahsi odası"ndan yoksun kaldığını fark ettikçe, kadının kaybolması gerektiği ve eğer kadın (geldiği yer olduğuna inandığı) denize kavuşursa her şeyin hafifleyeceği düşüncesi, düşünmenin gelgeçliğini aşmayan bu düşünce, aklına gelir. Bununla birlikte, kadın gerçekten ortadan çekildiğinde, erkek, kadının ani yokluğunun yarattığı yeni yalnızlık içinde, bir tür pişmanlık ve kadını tekrar görme arzusu hissedecektir. Ne var ki, erkek, bundan başkalarına söz etme ve hatta gülme hatasını işler, sanki aşırı bir ciddiyetle, tüm yaşamını adamaya hazır olarak giriştiği bu teşebbüsten hafızasında kalacak olan şey sadece yanılsamanın gülünçlüğüdür. *Cemaatin* özelliklerinden biridir bu; cemaatin meydana gelmiş olsa bile asla mevcut olmamış izlenimi bırakarak dağılması...

Ama bu genç kadın, böyle esrarengiz, böyle aşikâr, ama aşikârlığı –nihai gerçeklik– kendini en iyi yokoluşunun eli kulağındalığında, kendini bütünüyle görülmeye bırakarak, hayranlık verici bedenini dolaysızca, her an, sadece kendi arzusu üzerinde (sözleşme durumunda bile güvencede olmayan, son derece güzel olanın, son derece gerçek olanın narinliği) var olmaya son verme imkânına varıncaya dek terk ettiği tehditte gösteren bu kadın kimdir? Benim yaptığım gibi onu putperest Afrodit'le veya Havva'yla veya Lilith ile özdeşleştirerek ondan kurtulmak patavatsızca bir şeydir. Bu, çok kolay bir sembolizmdir. Her koşulda, birlikte geçirdikleri geceler boyunca (kadının esas olarak gecesel kadın olduğu çok doğrudur), kadın *cemaate* aittir, cemaatten doğmuştur, ortak olamayacak şeyin garipliğinin bu, sonsuza dek geçici ve her zaman için çoktan terk edilmiş, cemaati doğuran şey olduğunu narinliği, erişilmezliği ve göz kamaştırıcılığı dolayısıyla hissettirir. Kadın, "Ne mutluluk!" dese de burada mutluluk yoktur; *"uykusu odaya yayıldıkça mutsuzluk büyür."* Fakat erkek kendinin mutsuzlar kralı olduğunu düşünerek bundan belli bir şeref payı çıkardığında, bu mutsuzluğun hakikatini veya özgünlüğünü parçalar, bu mutsuzluk mülkü, serveti, ayrıcalığı haline geldikçe de buna ağlamak erkeğe düşer.

Bununla birlikte, erkek kadına da bir şey getirmiyor değildir. Ona dünya der, deniz der, akan zaman ve uykusunu düzenleyen tan vakti, der. Erkek, aynı zamanda, soru da sorandır. Kadın kehânettir, ama kehânet ancak soru sormanın imkânsızlığı ölçüsünde cevap olur. *"Öyleyse bana soru sorun, kendi kendime konuşamam, der."* Gerçekte tek bir

soru vardır, ve herkes adına soru sorduğunu bilmeyen, yalnızlığı içindeki kişi tarafından herkes adına sorulmuş, mümkün olan tek sorudur bu: *"Birinin sizi sevebileceğine inanıp inanmadığını sorarsınız ona. / Hiçbir durumda sevilemeyeceğinizi söyler."* Bu öyle kesin bir cevaptır ki bunu söyleyen sıradan biri olamaz, çok yukardan ve çok uzaktan bir ağızdır, yüce makamdır, kendini kısmi ve önemsiz hakikatler halinde de ifade eder. *"Aşkın size hep yersiz göründüğünü, hiç anlamadığınızı, sevmekten hep kaçındığınızı ... söylersiniz"*; ilk soruyu ters yüz eden ve onu psikolojik bir sadeleştirmeye indirgeyen saptamalar (erkek gönüllü olarak aşk çemberinin dışında kalmıştır: Erkek sevilmez, çünkü *özgürlüğünü* korumayı daima istemiştir –sevmeme özgürlüğünü; böylece "kartezyen" hatayı işler; buna göre, tutkuların şiddeti tarafından baştan çıkarılmaya izin veremeyen, vermemesi gereken şey, Tanrı'nın özgürlüğünün uzantısı olan istenç özgürlüğüdür.–) Bununla birlikte, son derece kısa ama bir o kadar yoğun olan anlatı, bu kaskatı savlarla birlikte, basit bir doktrine güçlükle dahil edilebilecek savlar da varsayar. Erkeğin ne bir şeyi ne de bir kimseyi sevdiğini söylemek kolaydır (bu ona söylenmiş ve o da kabul etmiştir); aynı şekilde, asla bir kadını sevmediğinin, asla bir kadını arzulamadığının –bir kez bile, bir an bile arzulamadığının– kabul edilmesine izin verir. Oysa, anlatıda tersini kanıtlar: Oradaki varlığa belki zayıf bir arzuyla (başka nasıl nitelenebilir ki?) bağlıdır, bu arzu erkeğin istemeden istediği şeye kadının açılmasını sağlar. *"Ona istediğiniz biçimde, en tehlikeli biçimde* (onu öldürmek, kuşkusuz; bu, onu daha da gerçek kılacaktır) *muamele edebileceğinizi bilirsiniz. Yapmazsınız. Aksine bedenini, sanki mutluluk tehlikesiyle karşı*

karşıyaymışçasına tatlılıkla okşarsınız..." Hakkında söylenebilmiş olan her şeyi geçersiz kılan, ve dişinin, yabancı kalmak isteyen veya kaldığına inanan şey üzerinde bile tarifi imkânsız gücünü gösteren şaşırtıcı ilişki. Dante'nin dünyevi ve göksel Beatrice'inin soluk taklidi olan Goethe'nin "dişil ezelilik"i değil. Ama ne var ki, kadının ayrı varlığında, kutsallığa en ufak bir saldırı izi taşımadan, kutsal bir şey vardır; özellikle, tıpkı kurban edilen bedenin mutlak, anısız bir bağışla sunulması gibi sonunda bedenini sunduğunda. Bu, törensi bir sadelikle üç satırda söylenir. "*Bana sahip olun da o da olsun, der. / Olur, sahip olursunuz, / o da olur. Yeniden dalar.* " Neden sonra, her şey tüketildiğinde, kadın artık orada değildir. Gecenin içinde gitmiştir, geceleyin gitmiştir. "*Hiçbir zaman dönmeyecekti.*"

Bu kayboluş üzerine hayal kurulabilir. Ya, erkek kadını tutmayı bilemedi, cemaat başladığı gibi rastlantısal şekilde sona erdi; ya da kadın görevini tamamladı, daha aşk ortaya çıkmadan, erkeğe, kayıp bir aşkın hatırasını bırakarak, onu sandığından daha köklü bir şekilde değiştirdi. (İlahi mevcudiyete, ancak terk edildiklerinde ikna olan Emmaüs'ün öğrencileri gibi.) Veya, –itiraf edilemeyen budur,– erkek kadınla, kadının istediği gibi birleşerek, kadının beklediği, ama kendisinin o zamana kadar muktedir olmadığı ölümü kadına vermiş ve böylece yeryüzündeki yazgısını tamamlamıştır –gerçek ölüm, hayali ölüm; önemli değil. Cemaatin yazgısına dahil olan *daima belirsiz son*'u, kadın, kaçamak bir şekilde kutsar.

İtiraf edilemeyen cemaat: Bu, cemaatin itirafta bulunmadığı anlamına mı gelir, yoksa, cemaatin varoluş tarzından her söz edildiğinde, ancak onu gıyaben var kılan şey kavranabildiğine göre, cemaatin varoluş biçiminde onu ortaya çıkaracak bir itirafın mevcut olmaması mı demektir? Bu durumda, susmak mı yeğdir? Yoksa, cemaatin paradoksal çizgilerini çıkarmadan, onu asla yaşanamamış olan bir geçmişin çağdaşı kılan şeyde yaşamak mı yeğdir? Wittgenstein'ın çok ünlü ve fazlasıyla ıcığı cıcığı çıkarılmış olan, "konuşulamayan şey hakkında susmak *gerekir,*" şeklindeki öğüdü, bunu ifade ederken kendisi sessiz kalamadığından, kısacası, susmak için konuşmak gerektiğini belirtir. Ama hangi sözlerle konuşmalı? İşte bu küçük kitabın başka kitaplara devrettiği sorulardan biri budur; cevap versinler diye değil, bu soruyu taşımak ve belki sürdürmek isterler diye. Böylece bu sorunun zorlayıcı bir politik anlamı da olduğunu ve bizim şimdiki zamana ilgisiz kalmamıza imkân tanımadığını göreceğiz; ki bu şimdiki zaman, daha önce bilinmeyen özgürlük uzamları açarak, bizi, eser diye adlandırdığımız şeyle esersizlik diye adlandırdığımız şey arasındaki, her zaman tehdit altındaki, her zaman umut edilen yeni ilişkilerden sorumlu kılar.

İnsan, varoluştan itibaren öteki insanlara maruzdur, muhtaçtır. Âşık olarak bir başkasıyla ilişkiye geçeriz. İnançlarımız, umutlarımız yönünde birlikteliklere, gruplara dahil olur, gelecek toplum tasarımları için ortaklıklar kurarız. Ben ile ötekinin ilişkiye, iletişime girdiği tüm bu zeminler hangi asli duyguların, hangi yoklukların varlığı üzerinde yükselir? Bütün bu zeminleri hayal kırıklığına, hayal kırıklığından da öte bir felaket imkânına açık kılan, bizi bu imkân üzerinde var eden, bu imkâna maruz bırakan şey nedir?

Maurice Blanchot, *İtiraf Edilemeyen Cemaat*'te yirminci yüzyılda varoluşumuzu anlamlandırmış ve anlamlandırmaya devam eden "cemaat" deneyimleri ışığında, birlikteliklerimizin özüne doğru lanetli ve çaresiz bir yolculuğa çıkmaktadır.

Varlık, kendi yetersizliğinin bilinciyle, kendini tamamlamak için değil, kendini tartışma konusu etmek için ötekine yönelir, ötekine, cemaate çağrı yapar, kendi dışına atılır, açılır, yetersizliğe son verecek şeyi değil, doldurdukça derinleşen eksiklikteki aşırılığı arar.

Ortaklık imkânının son bulduğu ilk ve son olay (doğum ve ölüm) ortak olmasaydı cemaat olmazdı.

Cemaat kendi 'üyelerine' onların ölümlü hakikatlerinin sunulmasıdır. Kurban etme/olma ve bırak(ıl)madır cemaat. Öldürerek ve ölerek değil, kendini bırakarak ve bağışlayarak kurban etmedir cemaat. Kendini bırakma ve bağış, sessizdir. Karşılığında asla statü ya da iktidar elde edilmez. Bağış yapan varlığı da bırakacak şekilde sessizlik ve sözsüzlük içindedir cemaat. Bağış yaptığını bilmeden bağışlarsın, bırak(ıl)dığını bilmeden bırak(ıl)ırsın, cemaate ait olduğunu bilmeden ait olursun.

Komünizm ütopyasından Georges Bataille'ın cemaat teşebbüslerine, '68 Mayıs'ından Marguerite Duras'ın *Ölüm Hastalığı*'na uzanan bir harita üzerinde varoluşumuzun gizli kavramlarına yönelir Blanchot ve bizi "her zaman tehdit altındaki, her zaman umut edilen yeni ilişkilerden sorumlu kılar."

AYRINTI•İNCELEME
ISBN 975-539-132-0
9 789755 391328

500000
PTA